расп.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 90 (9774) 1975 чылдың апрель 17, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев оларның Араб Социалистиг чаартылга партиязының регионалдыг удуртулга черииниң чиңгине секретарының оралакчызы, Ирак Республиканың Революстуг командылал чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Саддам Хусейн-биле чугаалажыышкыннары апрель 15-те Кремльге доозулган.

Ол-ла хүн Кремльге совет-ирак документилерге ат салган. Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Ирак Республика аразынга консул дугуржулгазынга Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң өмүнээзинден ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң консул эргелелиниң начальниги И. И. Ипполитов. Ирак Республиканың өмүнээзинден — Ирак Республиканың даштыкы херектер министерствозунуң политиктиг департаментизиниң чиңгине директору Ибрагим аль-Вали олар ат салганнар.

Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Ирак Республиканың чазактарының аразынга дугуржулгага Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чазаанның өмүнээзинден ССРЭ-ниң Атомнуг энергияны ажыглаар талазы-биле күрүне комитединиң даргазы А. М. Петросьянц, Ирак Республиканың чазаанның өмүнээзинден — Ирак Республиканың минералдыг курлавырлар ажыглаар талазы-биле компания президентизи Абдул Разак аль-Хашими ат салган. Документилерге ат салыр үеде аңаа совет таладан — эштер А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, албанның өске-даа кижилери, ирак таладан — Араб Социалистиг чаартылга партиязының регионалдыг удуртулга черииниң чиңгине секретарының оралакчызы, Ирак Республиканың Революстуг командылал чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Саддам Хусейн, ооң ССРЭ-ге аян-чоруунуң үезинде ону үдээн албан кижилери турганнар.

(СЭТА).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1975 чылдың апрель 16-да СЭКП Төп Комитединиң ээлчеглиг Пленуму болган.

Пленум эш Л. И. Брежневтиң илеткелиниң талазы-биле СЭКП-ниң ээлчеглиг XXV съездизин чыылдырар дугайында айтырыгны шиитпирлээн. Пленумнуң ол айтырыг талазы-биле доктаалын бөгүнгү солунда парлады.

«Совет Эвилелиниң делегей байдалының болгаш даштыкы политиказының дугайында» СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри эш А. А. Громыконуң илеткелин Пленум дыннаан.

Ол айтырыг талазы-биле санал берген эштер: Ляшко А. П. — Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, Гришкявичус П. П. — Литванын Компартиязының ТК-зының бирги секретары, Ашимов Б. А. — Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, Алиев Г. А. — Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары, Смирнов В. А. — Ленинград хоорайының С. Орджоникидзе аттыг Балтий заводунуң судно эптекчилериниң бригадири, Марков Г. М. — ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииниң бирги секретары.

СЭКП ТК-ның Пленуму чугаалашкан айтырыг талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган.

Эш А. Н. Шелепиннин дилээни-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү хүлээлгезинден Пленум ону хостаан.

СЭКП ТК-ның Пленуму ооң-биле бодунуң ажылын дооскан.

СЭКП-НИҢ ЭЭЛЧЕГЛИГ XXV СЪЕЗДИЗИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң 1975 чылдың апрель 16-да доктаалы

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ээлчеглиг XXV съездизин 1976 чылдың февраль 24-те чыылдырар.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ БОЛГАШ ДАШТЫКЫ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң 1975 чылдың апрель 16-да доктаалы

«Совет Эвилелиниң делегей байдалының болгаш даштыкы политиказының дугайында» айтырыгны көргеш, СЭКП Төп Комитединиң Пленуму Политбюроонуң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң партияның XXIV съездизинин даштыкы политиктиг угланыышкынын, ооң хүлээп алганы Тайбың программазын амыдыралга боттандырар талазы-биле ажыл-чорудулгазын түүлдүгзүнүп, бүрүн долузу-биле деткиди.

Делегейниң амгы үеде байдалын XXIV съездиниң марксисчи-ленинчи ёзу-биле анализтээнинин база ооң СЭКП-ниң делегейге ажыл-чорудулгазының талазы-биле салган сорулгаларының шынның болгаш хапы уткалын болуушкуннар бүзүреллдин-биле бадыткан турарын Пленум сеткил ханыышкын-биле демдегледи.

Совет Эвилелиниң, социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының экономика болгаш камгаланыр арга талазы-биле улуг чедиишкиннери, акы-дунма чурттарның бызыг чаңгыс эви база оларның ап чорудуп турар хемчегдериниң дугуржуушкуннуг чоруу, тайбың, хөрөөн, улустарының үндезин эрге-ажыктарын камгалаарынга чайгылыш чогу болгаш принципиалдыы социалистиг даштыкы политиканың шылгараңгай чедиишкиннериниң үндезини бооп турар.

Бистиң партияның болгаш күрүненің социалистиг өскедаа чурттар-биле, бүгү-ле демократтыг, тайбынга ынакшылдыг күштер-биле кады чорудуп турар демисели делегей байдалын экижидеринге идиглиг болган. «Соок дайынның» империалистиг политиказы буураашкынга таваржып турар. Аңгы-аңгы социал тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннап болурунуң принциптерин бадыткан, боттандырары агрессияның болгаш албаладашкынның политиказынга удур туржуп, тайбынга ынакшылдыг күштерни сырый каттыштырарынга чугула идиг болуп, буржуаз күрүнелериниң боттуг бодалдыг бөлүктериниң чавырлыышкын чорудулгазынга киржиринге идиг берип турар. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралды эң чоокку үеде чедиишкиннинг доозары ол чорудулганы соксаал чок хевирлиг болдурарынга онза ужур-дузалыг болур.

Делегей чөрүлдээлерин чөптүг болгаш тайбың ёзу-биле таарыштыр шиитпирлээриниң эргежок чугула боттуг байдалдары амгы үеде бар дээрзин СЭКП Төп Комитединиң Пленуму айытты.

Политика талазы-биле чавырылдырыышкын шериг талазы-биле чавырылдырыышкын-биле бызыглаттынган болгаш ол политика чепсегленишкинни кызырарынга, чепсегленишкинни дүжүрери дээш демиселге, делегейге бүгү чурттарның кайызынга-даа ажыктыг болурунга база ден эргеге үндезилээш, кандыг-даа кызамдаашкын болгаш иштики херектеринге холгаарлаашкын чокка экономика, эртем-техника база культура талазы-биле харылзааларны хөгжүдеринге ажыглаттынган турар ужурлуг деп чүвени Пленум барымдаалады.

Дайынның, реакцияның, агрессияның күштери амгы делегейде бооп турар боттуг чорудулгаларга шаптыктаар дээр ораладжыышкынарын соксатпайн турарын мооң-биле кады Пленум демдегледи. Олар чепсегленишкинни эндере бүдүрүп үндүрерин күштелдирип, делегейде бар бооп турар кризистерни узуткаарынга удурланып, хосталга болгаш демократия дээш улустарның демиселин өске чурттарның иштики херектеринге каржы холгаарлаашкыннары-биле үзерин, тайбың ёзу-биле кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказын бак көрдүрерин ораладжып турарлар.

СЭКП, Совет күрүне мооң соңгаар-даа тайбының дайзынларының чимзенишкиннеринге серемчилелдиг болуп, совет улустуң эрге-ажыктарын, бүгү делегейге тайбының болгаш улустарның хосталгазының эрге-ажыктарын бызыг болгаш шиитпирлин-биле камгалаар.

Янзы-бүрү чурттарның политиктиг удуртукчу ажылдакчыларының ужуражыышкыннарын, ооң иштинде ийи болгаш хөй талалыг чугаалажыышкыннарны эң бедик деңнелге эрттиреринин мооң соңгаар уламчылаары делегей харылзааларын тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптеринге үндезилеп экижидеринге чугула рольду ойнап келген болгаш мооң соңгаар-даа ойнаар ужурлуг дээрзин ТК-ның Пленуму демдеглеп тур.

Совет улус фашизмге болгаш милитаризмге удур тайбың, демократия болгаш хосталга дээш улустарның демисежип турган идеалдарын боттандырары дээш демиселге болгаш коммунистиг иитилелдин тургузуушкунунга канчаар-даа аажок төөгүлүг улуг чедиишкиннер-биле Ада-чурттуң Улуг дайынының 30 чыл оонче уткуштур бар чыдар. СЭКП-ниң ленинчи даштыкы политиказы тайбының болгаш айыыл чок чоруктуң хереэнге, улустарның агрессияга болгаш империализмге удур демиселинин эрге-ажыктарынга төлептиг бараан бооп турар. Социализмниң болгаш ооң улуг эчис сорулгаларының бүдүжүн көргүспүшаан, ук политика чаа иитилел тургузуунуң артык күштүүн калбак массаларның угаан-медерелинге нептередиринге дузалап турар. Ол тургузуунуң артык күштүү капиталистиг чурттарның амгы экономиктиг кризизинин болгаш оске-даа бергедээшкиннериниң үезинде онза тода илергейлеттинин турар.

Социал болгаш национал хосталга дээш демиселчилер-биле чайгылыш чок эп-сеткилдиниин дугайын Ленинниң партиязы база катап медеглеп тур. Марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмнин принциптеринге делегейнин коммунистиг шимчээшкинин улам сырый каттыштырар дээш ол мооң соңгаар-даа бүгү үүлдерни кылыр.

Тайбың программазын долузу-биле боттандырарын чедип алыр, совет улустуң долу болгаш бүрүн деткимчезин алган XXIV съездинин даштыкы политиктиг угланыышкынын уламчылаар дээш мооң мурнундаазы ышкаш ам-даа бызыг туруштур болгаш идепкейлиг ажылдаарын Политбюрога Төп Комитеттин Пленуму дагзып тур.

Тоску беш чылдың планының күүселдезинде чедиишкиннерни демдеглевишаан, Пленум партия организацияларының, бүгү-ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш интеллигенцияның кичээнгейин тоску беш чылдың сөөлгү болгаш доозукчу чылының онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүсединче мөөнээри чугула деп санап тур. Ол чорук улустуң чаагай чоруун бедидеринге болгаш бистиң тайбынга ынакшылдыг улуг Төрөөн чуртувустуң делегей туруштарын улам быжыглаарынга чаа улуг базымны кылырынга дузалаар.

ЧААГАЙ ЧАҢЧЫЛ-БИЛЕ

Совет кижилер, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демиселге делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының Хүнү — Май 1-ге белеткеннип турар. Ол чырыткылыг часкы байырлалды бистин чуртувустуң ажылчы чоннары чаа-чаа чедиишкиннерлиг, ленинчи чаңчыл-биле үткүүр, коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү участоктарынга улам бедик көргүзүглерни чедип алыр деп быжыг соруктуг.

— Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Партияның XXIV съездизинин шиитпирлерин боттандырар дээш, бистин Төрөөн чуртувустуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн улам ыңай быжыглаар дээш идепкейлиг демисежинер!

1975 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир болгаш тоску беш чылды чедиишкинниг доозар дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжының тугун бедик тудаал! — деп, СЭКП ТК-ның Май бирге Кыйгырыгларының чалбыыштыг сөстери бүгү Совет чуртта ышкаш, бистин республикавыстың ажылчы чоннарын база күш-ажылчы сорук киирип турар.

Кайгамчыктыг болуушкуннарның бүдүүзүнде турар бис. Ийи-ле хонгаш Бүгү-эвилелдиң ленинчи коммунистиг субботниги. Совет улустуң фашизмни ашкан улуг Тиилелгезинин 30 чыл ою чоокшулап келген. Эвилелдешкен, автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге база ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге июнь 15-те болур соңгулдаларга белеткелдер чер болганда калбарган.

Совет Тыванын үлетпүрүнүн болгаш көдээ ажылагыйының ажыл-ишчилери Бүгү-эвилел социалистиг чырыжынга идепкейлиг киришпишаан, бирги кварталда багай эвес түннелдерни чедип алган, продукция сайгарарының планын 103 хуу күүсеткен, күрүнеге сүт садарының планын 104,7 хуу болгаш эттинин — 114,1 хуу кылдыр боттандырган. Республиканын ажылчы чоннары ол чедиишкининге оожургавайн, харын байырлалдарны ленинчи чаңчыл ёзугаар чаа-чаа бедик көргүзүглерлиг уткуур дээш шудургу ажылдап турар.

Күш-ажылчы дыка хөй коллективтер, тус-тус мурнакчылар байырлалга уткуштур бедиткен хүлээлерни ап, апрельдин планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүседири-биле Май 1-ни демдеглээр деп турар. «Тыва даг-дүгү» комбинаттын арыглал фабриказы апрель планын бир хонук бурунгаар күүседип, апрель 30-де 150 тонна бедик шынарлыг даг-дүгүн бээрин хүлээнген. Кызылдын алгы заводунун болгаш «Кара-Хаак» совхозтун ажыл-ишчилери Май байырлалынга белек кылдыр немелде хөй продукцияны бүдүрерин хүлээнген. Доозукчу чылда бедик дүжүт дээш республиканын чамдык эжыл-агыйларында шык базырыышкыны база чоруп турар. Эвээш чарыгдалдарлыг, эки шынарлыг, хөй продукцияны чуртка бээр деп, шак ындыг быжыг тура-сорук-биле Тыванын ажылчы чоннары бо хүннерде хайныышкынныг ажылдап турар. Бистиң малчыннарывыс малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр, ниитинин малынын баш санын улам өстүрер, ооң продуктулуун улам бедидер деп лозунбиле ажылдап турар.

Боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкиннинг шиитпирлеп, чаа-чаа патриотчу бедик көргүзүглерни чедип алырынче бистиң партиявыстың Төп Комитеди эртем, культураның, садыгның, ниитинин чемненилге черлериниң, кадык камгалалының, улус өөредилгезинин, амыдырал хандырылгазының бүгү ажылдакчыларын кыйгырган. Партияның чалбыыштыг сөстери СЭКП-нин XXIV съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин чедиишкиннинг күүседир, доозукчу чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың онаалдаларын чедиишкиннинг боттандырар дээш улам шудургу ажылдаарынче оларны кыйгырган.

Совет Тыванын үлетпүрүнүн болгаш көдээ ажылагыйының ажыл-ишчилери, улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ажылдакчылары төрөөн партиязының Кыйгырыгларынга харыы кылдыр, бистин мурнувуста турар каш дакпыр байырлалдарга алдар кылдыр чаа-чаа чедиишкиннери-биле Төрөөн чуртун өөртүрлер. Май 1-ни олар бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, бедик көдүрлүүшкүннүг, чаа-чаа улуг чедиишкиннерлиг уткуур деп, быжыг шиитпирлиглер.

— Ажылчын аңгының, бүгү совет улустуң шылгаттынган авангарды — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

— Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партиянын удуртулгазы-биле — коммунизмнин тиилелгезинче бурунгаар! — деп, партияның Кыйгырыгларының ол сөстери бистин улуг Төрөөн чуртувустуң бүгү улустарының дылдарында бо хүннерде чоргаар чаңгыланып турар.

БАЙЫР ЧЕДИРГЕН ТЕЛЕГРАММАЛАР

Сирия Араб Республиканың национал байырлалын — Сириянын девискээринден даштыкы шериглерни көжүрүп үндүргениниң хүнүнге холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Араб Социалистиг чаартылга партияның Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың президентизи Хафез Асадка байырлыг телеграмма чоруткан.

Бо кайгамчыктыг хүнде Сириянын күш-ажылга ынакшылдыг улузу национал хамаарышпас чорукту быжыглаарының, ниитилелди чаа, депшилгелиг эгелерге эде тургузарының хереэнге, Чоокку Чөөн чүкке бызыг болгаш чөптүг тайбың дээш демиселге улуг чедиишкиннерлиг болурун күзеп тур бис — деп, телеграммада чугаалап турар. Совет Эвилели биле Сирия Араб Республиканың аразында тургустунган бызыг найыралдың, янзы-бүрү талалыг кады ажылдажылганың харылзаалары ниити эчис сорулгаларны боттандырарының, тайбының болгаш социал депшилгенин эрге-ажыктарының нүүрүнде чайгылыш чокка хөгжүүрүнге бызыг бүзүрел телеграммада илергейлеттинген.

* * *

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин САР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Махмуд аль-Айюбиге телеграмма чоруткаш, Сирия Араб Республиканың национал байырлалы — Сириянын девискээринден даштыкы шериглерни үндүрген хүнден бээр 29 чыл болганынга холбаштыр шынчы сеткилдин байырын чедирип, чаагай күзээшкиннерни дамчыткан. Совет Эвилели биле Сириянын аразында бызыг найыралдын болгаш акы-дунма ёзузунун кады ажылдажылгазының харылзаалары ийи чурттуң улустарының чаагай чоруунга, бүгү-ниити тайбының эрге-ажыктарынга таарыштыр улам хөгжүп, бызыгарынга бүзүрелди телеграммада илереткен.

Апрель 19-коммунистиг субботник хүнү

БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

Улуг башкы Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгениниң бээр 105 чыл болур оюнга турасхаатканг коммунистиг субботникке Улуг-Хем районда «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажыл-ишчилери чаңгыс демниг киржип, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын шиитпирлээннер. Амгы үеде совхозтуң төп база өске-даа салбырларында кылыр ажылдар тодараттынган. Ол хүн субботникке 510 кижи ажылдап хүнзээр. Оларның хөй кезии коммунистер болгаш комсомолчулар болур.

Ынчан субботниктиң киржинчилери малчыннарның кажааларының көржеңин коптаржыр, 300 кубометр тонпак ыяш белеткээр, 70 кубометр ыяш дилдирер, 500 гектар черниң шыгын базырар, 90 гектар черниң часкы аңдарылгазын чорудар. Ажылчыннар чурттакчы суурларны аштап, арыглаарынга, суггарылга системазының бугазын аштаарынга, ногаа кажаазын тударынга киржирлер. Өөренгичилер демир кескиндизи чыыр, школа девискээринге арыглаашкын чорудар.

Совхозтуң ажылчыннары, өөренгичилер апрель 19-та 600 рубль түүнүг ажылды бедик бүдүрүкчүлүг кылгаш, ол хөренгизин беш чылдың фондузунче шилчидерлер.

Н. КЫЛЫН-ООЛ,
совхозта партком секретары.

Ленинчи коммунистиг субботник эрттиреринин республика штавының ээлчеглиг хуралы дүүн болуп эрткен.

Республиканың тус-тус районнарында быжыглаан штаб кежигүннериниң информацияларын аңаа дыннаан.

Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Таңды районнарда коммунистиг субботникке белеткел ажылдарының байдалының дугайында А. Поляков чугаалаан, белеткел ажылдары доозулганын дыннаткан. «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттарында күш-ажыл

КЫЗЫЛ СУББОТАГА

байырлалынга эки белеткенгенин айыткан.

Тыванын 24 мун ажыг көдээ ишчилери коммунистиг субботникке киришкеш, 65 мун рубльдин ажылын кылырын, ооң иштинден 40 мун рубльди тоску беш чылдың фондузунче шилчидер дугайын Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министри И. Лавриненко хуралга илеткээн.

Бии-Хем, Каа-Хем, Кызыл районнарда, Кызыл хоорайда, автотранспорт бүдүрүглелеринде субботникке белеткел ажылдарын база хуралга чугаалашкан.

Штаб хуралы ниитизи-биле республикада коммунистиг субботникке белеткел ажылдары колдуунда доозулганын демдеглээн.

Республика штавының начальниги Т. Норбу апрель 19-ка чедир арткан хүннерде сорулгаларны, кол кичээнгей салыр айтырыгларны түннелинде чугаалаан.

Социалистиг чарыштың экраны 1975

ЧЕДИР ШИҢГЭЭТТИНМЭЭН

1975 чылдын бирги кварталында республиканың тудуг организациялары ниитизи-биле барык 4 млн. хире рубльдиң кол фондуларын ажыглалда киирген: Кызылда ыяш ажылдап кылыр комбинаттың ыяш дилер цегин, ниитизи-биле 2466 дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыннарын ажыглалга киирген, 120 баш бода болгаш 2050 баш шөөр малга кажаалларны туткан.

Ынчалзажок эрткен үш айларның дургузында шиңгээдип алыр ужурлуг капитал салыышкыннарының планы 85,7 хуу күүсеттинген ийикпе азы 2 млн. 78 муң ажыг рубль чедир шиңгээттинмээн.

Моон алгаш көөрге, республиканың тудуг организациялары бо чылдың бирги кварталында улуг хожудаашкынны болдурган-дыр.

Бистин тудугжуларывыс бүдүрүлге, чуртталга, амыдырал хандырылга, уруглар албан черлериниң, культура амыдыралдың талазы-биле бо чылын хөй объектилерни ажыглалга киирер планныг. Нарын дерилгелерлиг улуг тудугларның саны көвүдээн. Амгы үеде Ак-Довурак комбинаттың ийиги эзлүүн, чаа Шагаан-Арыгның тудуу, Кызылда эзт-сөөк далганы ажылдап кылыр завод, Кызыл-Мажалыкта эзт комбинады, Элегес-Аксында бажын ханалары кылыр завод, керамзит заводу, тараа-дээрбе комбинадының дээрбе цеги, ыяш ажылдап кылыр комбинаттың ийиги эзлүүн, алгы заводунуң чаа корпусу, театрның база Министрлер Чөвүлелинин бажыннары дээш оон-даа өске улуг объектилер туттунуп турар. Ук объектилерниң эзээн хөйү бо чылын ажыглалга киирер кылдыр планнаттынган.

Бирги кварталда культурамыдырал тудуунуң күүсеттинген хуулары мындыг янзылыг болган:

Уруглар албан черлери — 102,7 хуу.

Школалар тудуу —58,3 хуу.

Кадык камгаладың —47,6 хуу.

Культура черлериниң — 39,1 хуу.

Коммунал ажыл-агыйның— 23,6 хуу.

Чуртталга тудуунуң планын «Тыва тудуг» болгаш «Тыва септелге тудуг» трестер ажыр күүсеткен, а «Тыва көдээ тудуг» трест ол талазыбиле планын чүгле 76.4 хуу күүсеткен бооп турар.

Тудуг-монтаж ажылдарының планы база-ла чедир күүсеттинмээн. Керээ ёзугаар тудуг кылыр организациялар чыл эгезинден бээр 16,5 млн. рубльдин тудуг ажылдарын кылган ийикпе азы бо талазы-биле планын 85,7 хуу күүсеткен. Бистин кол-кол тудуг организацияларывыстың бирги кварталда керээ ёзугаар кылыр ажылдарының планын күүсеткени дараазында хуулар-биле тодараттынар:

Тыванын транспорт эргелелинин тудуг-монтаж эргелели — 102,6 хуу.

«Кызыл ТЭС тудуг» эргелели — 136,7 хуу.

«Сельэлектро тудуг» эргелели — 100,9 хуу.

Минэнергонуң мехколонназы — 100,9 хуу.

«Тыва автооруктуң» тудуг эргелели—103.6 хуу.

«Тыва суг тудуг» трест — 100 хуу.

«Тыва тудуг» трест—95,2 хуу.

«Тыва көдээ тудуг» трест —88,2 хуу.

«Тыва септелге тудуг» трест — 89,1 хуу.

«Тыва тудуг» треске хамаарышкан эргелелдерден «Тыва даг-дүгү тудуг» болгаш «Кызыл үлетүр тудуг» эргелелдери база чаа Шагаан-Арыгны тудуп турар № 18 мехколонна квартал планнарын үскен чорук дүвүренчиг бооп турар.

№ 18 мехколоннада тудуг ажылдары шуудавайн турар. Ында тудугжуларның саны эвээш, оларны чурттадыр чер чедишпес дээш оон-даа өске организастыг айтырыглары чедир шиитпирлевэзининден тудуг ажылдары хожудап турар. Тус-тус бригадалар аразында социалистиг чарыш организастаттынмаан, доозукчу чылда ажылчыннарның алган бедиткен хүлээлгелери база-ла чок бооп турар.

Чаа Шагаан-Арыгны тудуп турар № 18 мехколонна бирги кварталда 600 муң рубльдин тудуг ажылдарын кылыр тургаш, 224 муң рубльдин ажылдарын кылган.

«Тыва көдээ тудуг» трестин тудуг организациялары бо чылдың эзезинден бээр долу күжү-биле ажылдаваан. Оон кол чылдагааны тудуг материалдарының чедишпезинде. Трестин Шуурмакта тудуг ыяжы белеткээр пунктузу базын ханалары кылыр брустар дилдирер планын чедир күүсетпээн чорук көдээ тудугжуларның ажылынга саат ужураштырган.

Тус-тус районнарда трестиң тос мехколонналарындан түгле дөрт (Шагаан-Арыгда № 586, Туранда № 957, Сарыг-Септе № 958, Самагалдайда № 1070) мехколонна квартал планын күүсеткен. Көжүп чоруур механизастаттынган колонналарның аразында чарышка Чөөн-Хемчик болгаш Барыын-Хемчик районнарның көдээ тудугжулары эң хожудап турар.

Эрткен айларда тудуг-монтаж ажылдарында ажылдап турар бир кижиге онааштыр алырга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планы чедир күүсеттинмээн. Ол ышкаш тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чиигедир талазы-биле планныг онаалда база-ла күүсеттинмээн. Үш айларның дургузунда тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези 268 муң рубльге ааттаан. Ылангыя № 14 механизация эргелели, «Тыва көдээ тудуг» болгаш «Тыва септелге тудуг» трестер, № 7 тудуг-монтаж эргелели бот-үнени планга удур 3-тен 10 хуу чедир аартаткан.

Республиканың тудугжулары бо чылын пландан ажыр 1,36 млн. рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын боттандырар деп бедиткен хүлээлгени алган. Оон күүселдезин чедип алыр төлээде, тудуг ажылдарының темпизин дүргедедир херек.

«Кызыл тудуг» эргелелинин хоочуннарының бирээзи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, үшкү разрядтың дашчы, чазаныкчызы Я. Ф. Токмов биле дөрткү разрядтың газосварщиги А. И. Приставко хөгжүмшии театрының тудуунда эки ажылдап, ай, квартал планын доктаамал ажыр күүседип тургаш, коллективтиң хүндүткелин чедип алган.

ЧУРУКТА: (он талазындан) газосварщик А. И. Приставко биле Я. Ф. Токмов ажыл үезинде.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

РАЗРЯДЫН БЕДИТКЕННЕР

Таңды районнуң Бай-Хаакта 585 дугаарлыг механизастаан колонназы аныяктарны тудуг ажылынга киирип ап, оларны ажылга өөредиринче сагыш салып турар. Соолгу чылдарда 8—10 класстар дооскан элээн хөй аныяктарны тудугжу бригадаларга быжыглаан. Хоочун тудугжулар, бызаңчылар аныяктарны ажылга өөредир талазы-биле дагдыныкчылар кылдыр томуйлатканнар.

Мехколоннада бо чылын 29 хар чедир назылыг 56 ажылчын бар. Олардан 18 кижи сес болгаш ортумак школаларны дооскулаан. Школа дооскан оолдар, уруглары тудуг ажылдарынга киирип алырын ам-даа үргүлчүлеп турар бис.

Эш Кудымовтуң бригадазында хоочун тудугжулар Иван Байбердин, Иван Бредкин, Александр Кочерга тустузунда 5—8 чедир аныяктарны бызаңчының мергежилдеринге өөреткен. Ол ышкаш аныяктар дагдыныкчылары Василий Белдин, Анатолий Быпин болгаш оске-даа дуржулгалыг ажылчыннар тудуг ажылдарынга аныяктарны өөредиринге идепкейлиг киржип келгеннер.

Хөй кижилиг бригадаларда коммунистиг күш-ажылдың школаларын база ажыткан. Ол школаларның дыңнакчылары үлетпүр бүдүрулгезиниң экономиказының айтырыгларын болгаш ажыл-агыйжы саналгалар кылырын өөренгеннер. Экономиктиг саналгалар кылырын өөренген аныяк тудугжулар тудуг материалдарын камналгалыг чарыгдаарынче, камналга чурумун сагыырынче сагыш салып, кызымак ажылдап турарлар. Аңаа оларның ниити билии база бедээн.

С. ТУШКОВ,
Бай-Хаакта 585 дугаарлыг мехколоннада тудуг комитединиң даргазы.

ЧАРЫШ ДУЗАЛААН

Бар аргаларны санап көргеш, бистиң бригадавыс беш чылдың планын Тудугжунуң хүнү — август 10-да күүседир деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Бо сорулганы боттандырары-биле тустус ажылчыннар аразында чарышты калбарткан бис. Бо чылдың бирги кварталында «Кызыл тудуг» эргелелдиң бригадалар аразының чарыжынга бир дугаар черни эзледивис. Тудуг-монтаж ажылдарын кылырының бүгүле көргүзүглерин ажыр күүсеткенивис бисти улам эки ажылдаарынче сорук киирип турар.

Чарышка эки түңнелдерни чедип алырынга күш-ажылды шын организастап, мурнакчы дуржулганы ажыглаг турарывыс, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чиигедири, шынарны белдер дээш демисел биске дузалап турар.

Бригадада 14 дашчы, 7 бызаңчы, бир дуңзаалакчы, үш бетонщик бар. Оларның шуптузу холушкак мергежилдерлиг. Херек апарганда боларның кайызы-даа кандыг-даа ажылды кылырынче шилчип болур. Бот-орулга-чарылга аргазы-биле ажылдап турарывыс биске база дузалап турар. Бо дешилгелиг арганы долузубиле ажыглап турар бис. Долу бот-орулга-чарылгалыг бригада ажылдың сөөлгү түциели дээш сонуургаллыг болур. Алдарлыг тудугжу Злобиниң үлегерин эдергенивистен бээр ажылчын бүрүзүнүң ажылдап алыр акшазы 24,4 хуу өскен.

Бригада эрткен чылдың социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Пландан ажыр 100 муң рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын кылган. Бар чедиишкиннерни быжыглаарынга чамдык бергелер моондактап турар.

Бир шаптыктыг чүве—тудуг материалдарының чедишпейи турары. Тудуп турарывыс № 2 дугаарлыг, 120 өг-бүле чурттаар бажынга херегдээр сонгаларга салыр плиталарны чогуур үезинде четчелевээнинден тудугну кылыры чартык чыл ажыр хожудаан болгай.

Чарышка киришпишаан Тинилелгениң 30 чылын чоо канчаар уткуур бис? Май 9-та 120 квартиралыг бажынны ажыглалга киирер ужурлуг бис. Оон 60 квартиразынче Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң 60 өг-бүлези чоокта чаа көжүп кирген.

Б. БЕЛКОВ,
«Кызыл тудуг» эргелелде комплекстиг бригаданың бригадири.

БИРГИ ЧЕРДЕ—АК-ДОВУРАКЧЫЛАР

«Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» болгаш «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелдеринде дээре ажылдыг бригадалар — С. Б. Санданга болган К. Х. Данзырыкка удурткан тудуг бригадалары тоску беш чылдың баштайгы чылындан эгелээш боттарының аразында социалистиг чарыштыг ажылдап келген.

Мурнакчы бригадаларның аразында чарыш бо чылын база-ла үргүлчүлээн. Ол чарыштың арбитрлери «Тыва тудуг» трестиң шалыг болгаш күш-ажыл килдизи биле «Шын» солунуун үлетпүр килдизи 1975 чылдың бирги кварталында бо ийи бригаданың, чарыжының түңнелдерин үндүрген, оларның көргүзүү мындыг болган:

	С. Б. Санданның бригадазы	К. Х. Данзырыктың бригадазы
Ажылчын саны	23	24
Тудуг-монтаж ажылының планы—муң руб.	84,2	46,8
күүсеткени —«—	84,2	48
хуу-биле	100	103
Бир ажылчынга онааштыр ажылдап кылыышкын планы—рубль	3830	1860
күүсеткени —«—	3661	2000
Хуу-биле	95,6	107
Аккорд-шаңнал системазында хаара туттунганы хуузу	68	90
Ажылдың шынары	30 хуузу эки	шуптузу ортумак

Бригадаларның кайызы-даа бирги кварталда эки көргүзүлериг ажылдаан. Ынчалзажок планныг көргүзүглериниң нургулайын, ылангыя күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын ажыр күүсеткении барымдаалаш, ак-довуракчыларны бо удаада бирги черге үнген деп санаан.

Чарыштың түңнелдерин үндүрүп тургаш арбитрлериниң демдеглээни болза, бо ийи бригаданың кайызынын-даа кылып турар ажылының шынары аж-даа чогуур негелдеге дүүшпейн турар. Оларның аразында чарган социалистиг чарыштың кереэзинде «тудугмонтаж ажылдарын чүгле эки болгаш кончуг эки деп демдектер-биле дужаар бис» деп бижээн пункт күүсеттинмейн турар.

Кызылдың алгы заводунда үени мурнаан шалыпчыларның саны хөй. Оларның бирээзинге идик кылыр цехтиң бригадири Галина Георгиевна Вендерлых хамааржыр. Оон удурткан бригадазының ажылчылары тоску беш чылдың планныг онаалдазын 1974 чылдың февральдың 5-те чедиишкинниг күүсеткен.

Амгы үеде Галина Георгиевнаның бригадазы 1976 чылдың июнь айынга киириштир ажылдап турар. Бригаданың ажылчыннары Тиилелгениң 30 чыл оюн куш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп, чартык чылда айыткан планындан ажыр 5 муң янзы-бүрү идикти бүдүрүп үндүрерин хүлээнген.

ЧУРУКТА: бригадир Г. Вендерлых.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ШУДУРГУ АЖЫЛ-ИШТЕН ХАМААРЖЫР

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхоз 1975 чылда күрүнеге 330 тонна сүт, 210 тонна эзт, 30 тонна дүк садар, төрүүр 100 баш малга онааштыр 85 бызааны, 90 кулунну камгалап алыр хүлээлгелиг. Ол хүлээлгени күүседирде малчыннарның шудургу ажыл-ижи неттинер. Ынчангаш совхоз дирекциязы, партия, ажылчын комитеттеви малчыннарның хуралын Хадын-Бажынга болгаш Чыраа-Бажынга эрттиргеи. Оон биче мурнунда тустус коданнарның ажыл-ижи-биле малчыннар танышкан болгаш арга-дуржулгазын солушкан.

Малчыннарның ук хуралынга кол зоотехник Чүлүм Чигир-оол 1974 чылдың түңнелдери болгаш 1975 чылда сорулгалар дугайында илеткелди кылган. Эрткен 1974 чылда совхоз сүт бүдүрерин 107, дүктү 110 хуу күүсеткеп.

Эрткен чылын совхоз төрүүр 100 баш хойга онааштыр 76 хураганны, Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы бир инектен 1080 кг сүт саан ап, районга ийиги черни эзлээн. Мурнакчы малчыннар Куулар Доржулдай, Кара-Сал Дөрбет-оол төрүүр 100 хойга онааштыр 100—102 хураганнарны камгалап алган. Чамдык малчыннарның эз-харысалга чогундан төрүүр 100 хойдан-на 30—35 хураганнары, 1 баш хойдан 1,7 кг дүк кырып алганы четпес болган. Ажылынга харысалга чок, арагалаар чоруктан хөй мал чидирип, 1975 чылдың январьда түннел-биле алырга, 55 муң рубльдин өре-самчыгдалдарын совхозка чедирген кижилер бар бооп турар.

Чайлаглаашкын үезинде малчыннар тайгаларже көшпейн турарын, оон уламыдан мал арын, малдын кызыраар база ара салыр чоруктары болуп турарындан чамдык малчыннарның эвээш чаш төл ап турарын илеткелчи шүгүмчүлээн.

Кыргылда чылдын-на саадаашкынга таваржын турар. Оон түннеличе дүктүн шынары кудулап, чидириглиг болуп, чуулда организас чок эртип, чамдык малчыннар хоюн чедир чүгдурбайн, тайгаже көжүп чоруй баар таварылгалар турган.

Ондар Күржеп, Куулар Доржулдай, Дөнгак Серен-оол олар төрүүр 100 баш хойга онааштыр 80—90 чедир хураганнарны бо хүннерге чедир төрээн хоюндан камгалап алган. Кадарчылар Ондар Сендинмаа, Михаил Тюлюш, Ондар Кайгал-оол оларның көданында байдал база эки: төрүттүнген хураганнары онча-менди, кажаа-хораазы чылыг, чырык, өдек-кыштаа арыг-силиг. Малдын чаш төлүн менги камгалап алыр дээш кадарчылар биле сакманшиктер бир дем-биле туржуп турар.

К. СҮТТҮГ-ООЛ.

СОВЕТ НИИТИЛЕЛДИҢ ЧАҢГЫС ЭВИ БОЛГАШ СОЦИАЛИСТИГ ДЕМОКРАТИЯНЫҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

Бистиң социалистиг ниитилеливистиң иштики четчиишкининиң өзүлдези, оон материал-техниктиг баазазының доктаамал быжыглыышкыны-биле-даа, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң идеяларының салдары-биле болуп турар бүгү талалыг социал-политиктиг хөгжүлдези-биле-даа тодараттынар. Съезд сөөлүнде эрткен дөрт чылдарның дуржулгазы партияның бо талазы-биле политиказының шынныын бүзүрелдин-биле бадыткаан.

Ындыг хөгжүлдениң дүрүм ёзугаар эң чугула чүүлдериниң бирээзи—ниитилелдиң политиктиг системазының улам ыцай сайзыраңгайжыырының үндезини болур оон улам улуг социал чаңгыс эвин чедип алыры болур. Ол удур-дедир харылзаа коммунистиг тургузуушкунуун амгы үе-чадазында улам долу илереп турар.

1.

Ниитилел харылзааларының структуразын өскертир талазы-биле хемчээлиниң болгаш ужур-дузазының талазы-биле көстүп көрбээн айтырыглар төөгүде эң баштай бисте шиитпирлеттинип, совет ниитилелди тургузуп турар аңгыларның болгаш социал бөлүктериниң чоокшулажыышкыны чоруп турар.

Социализмниң социал тургузуу коммунистиг формация хөгжүлдезиниң чогуур үе-чадазын илередип турар, мөлчүгделди чох кылганы-биле оон утказы үндезини-биле өскерилген болзажок, экономика талазы-биле ниитилел чаңгыс аай эвес чоруктан бүрүн хосталбааны-биле ол тургузуг база ылгалып турар. Ажылчын аңгы биле колхозчу тараачыннар — ол дээрге, кижи төрелгетениң амга чедир билбес чорааны онзагай, социалистиг аңгылар-дыр. Олар үндезининден өскерилген болгаш чаартынган; оларның аразында харылзаалары шуут чаа хевирлиг апарган. Совет ниитилел организациязының сыныш дивес үндезини—ажылчын аңгы-биле тараачыннарның эвилели чайгылыш чок быжыглап турар.

Найыралдыг аңгылар бүгү улустуң байлааның — күрүне өнчүзүнүн кады эзлери болуп турар. Оларның қайызынгаа будурулгениң чепсек-херекледелеринге өнчүнү социалистиг ёзу-биле көөрү, күш-ажылдың ниитилел организациязынга чаңгыс аай хевирлиг роль, социал чөрүлдээлерин болгаш мөлчүгделдин аргаларын болдурбас чаңгыс аай мындыг үнер дёстүү мөзүлеш.

Оон-биле чергелештир социалистиг өнчүнү ажыглаарының болгаш баш билириниң талазы-биле ажылчын аңгы биле тараачыннарның аразында ылгал эртпышаан турар. Ажылчыннар күрүне өнчүзү болуп турар күрүне будурулгелеринде ажылдап турар болгаш боттарының күш-ажылы дээш ажыл төлевирин — хереглелдиң ниити күрүне фондузунуң кезээн ап турар. Тараачыннар колхозкооператив өнчүзүнге хамааржып турар будурулгелерде ажылдап турар болгаш боттарының күш-ажылы дээш кооперативтиң хуваажыр орулгазында үлүүр акша-биле азы натура хевири-биле, бодунуң хууда дузалаар ажылгыйындан орулгазы-биле кады ап турар. Ылгалдар амыдыралдың өске кавыларында база илереп турар.

Совет ниитилелде үлүг-дедзигүүрү үргүлчү өзүп турар улусчу интеллигенцияның будурулгениң чепсек-херекледелеринге онзагай, тускай хамаарылгазы чок. Угаан ажылының күрүне будурулгелеринде болгаш албан черлеринде ажылдап турар кижилери бүгү улустуң өнчүзүнге барык ажылчыннарны ышкаш мындыг хамаарылгалыг. Колхоз будурулгезинде ажылдап турар ындыг ажылдакчылар, колхоз кежигүнери болур болгаш будурулгениң чепсек-херекледелеринге колхозчу тараачыннар ышкаш ындыг хамаарылгалыг. Интеллигенцияны онзагай социал болук кылдыр ылгаарының үндезини чүгле күш-ажылының онзагай хевири болуп турар.

Бистиң ниитилеливистиң хөгжүлдезиниң кол үг-шин болза социал ылгалдарны ажыр эртери-биле кады, оон улам-на чаңгыс аай болгаш сырый каттышкан бооп бар чоруурупла. Оон социал долу чаңгыс аайлачыышкынче шимчээшкини төөгү талазы-биле чайгаар чорудулга болур, ынчалза-даа ол чорудулга партияның эчис сорулгаже чүткүлдүг социал политиказын идепкейлиг боттандырарын херек чок болдурбас, харын оон чугулазын негеп турар. Совет ниитилелдин удуртукчу күжү — СЭКП ол чорудулганы боттуг социал-экономиктиг, политиктиг болгаш идеологтуг хемчеглериниң будун системазын дамчыштыр башкарып турар. СЭКП-ниң XXIV съездизинге ТК-ның Отчёт илеткелинде демдеглээни болза: «Партияның политиказы ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, интеллигенцияның чоокшулажырынга, хоорай биле көдээниң аразында, угаан ажылы биле күш-ажылдың аразында боттуг ылгалдарны чоорту ажып эртеринге дузалаарынче угланган».

Социалистиг ниитилелдиң социал чаңгыс аай чоруун чедип алырының чугула таарымчалыг байдалы — хоорай биле көдээниң аразында ылгалды чайладырын чедип алыры болур. Ол болза күрүнениң болгаш колхоз-кооператив хөрөңгилериниң хевирлерин чоокшулаштырарының, индустрияның болгаш көдээ ажыл-агыйның ишчилериниң кады ажылдажылгазының үндезиннеринде чоруп турар.

Аңгыларның ылгалын узуткаарынга идепкейлиг салдар чедирип турар факторларның бирээзи болза совет ниитилелдиң аңгыларының болгаш социал бөлүктериниң ап турар орулгаларын «Кижи бүрүзү шылаар шаа-биле, кижи бүрүзүнге хереглээни-биле» деп коммунистиг принципче чоорту шилчиир сорулгалыг хуваарының хевирлериниң болгаш хемчээлиниң байдалдарын чоокшулаштырары болур.

Сайзыраңгай социалистиг ниитилелдиң социал-аңгы тургузуу бүгү совет улустуң идей-политиктиг чаңгыс эптиниби-ле, ажылчы чоинарның үндезини эрге-ажыктарының ниитилешкээ-биле онзаланып турар. Ынчалза-даа ол дээрге, аңгыларның эрге-ажыктары кол болгаш чугула чүүлдерде дүгжүп турзажок, олар шуут дөмей дээни ол эвес-тир.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлериниде айтын турары ышкаш, партияның политиказы, бир эвес ол политика бүгү улустуң-даа, оон кезектери болуп турар аңгыларның болгаш социал бөлүктериниң-даа эрге-ажыктарын ылап барымдаалап, оларны чаңгыс аай агымче углап турар болза, ынчан херектиг түңнелдерни бээр.

Социал-аңгы харылзаалар-биле национал харылзаалар чарылмас. Совет ниитилел хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазы улустарның сырый болгаш хөй талалыг кады ажылдажылгазы-биле, оларны интернационалчы күчүлүг өг-бүле кылдыр каттыштырып турар бузулбас найыралдың болгаш акы-дунмалышкы чоруктун быжыглышкыны-биле илергейлеттинип турар. XXIV съездинин айтыышкыннарынга дүүштүр бистиң партиявыс Совет Социалистиг Республикалар Эвилелин Совет күрүнениң ниити эрге-ажыктарын, а ол ышкаш бүгү эвилел республикалар бүрүзүнүн хөгжүүрүнүн таарымча байдалдарын барымдаалап, социалистиг нацияларның улам чечектелиишкинин болгаш чоокшулажыышкынын чедип албышаан, ленинчи угланыышкынны чайгылыш чок чорудуп турар.

Социализм тургузуушкунунуң үезинде бисте кижилериниң төөгү талазы-биле чаа ниитилежиишкини — совет улус бэктааттынган, ол ниитилежилге шынар талазы-биле чаа, социал болгаш национал-дар аразының харылзааларының чаа ниитижилгези болур. Оон тыптып келирбиле чергелештир совет кижилериниң социал болгаш национал ылгалдарындан хамаарылга чокка, ниити аажы-чаң болгаш мировоззрение улам илереттинип келир. Социалистиг тургузугнуң кезээде үндезини болуп келген ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели ол аңгыларының интеллигенция-биле политиктиг болгаш идейлиг бүзүлбас чаңгыс эвинде улам хөгжээн. Бүгү ажылчы чоинарның, угаан болгаш күш-ажылдың кижилериниң быжыг эвилели, ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның ажылчын аңгыга баштаткан эвилели бистин амыдыралывыста боттуг факт апарган.

Москванын Бауман сонгулда округунга сонгукчуларга чүве чугаалап тургаш, СЭКП ТК-ның Чингиве секретарь Л. И. Брежнев: «Ниитилелдин социал чаңгыс аай чоруун быжыглаары—социалистиг демократияны, чедишкен социализмниң политиктиг системазын улам ыцай хөгжүлериниң идегелдиг үндезин таваа болур»— деп чугаалаан.

(Уланчылыг).

АЖЫЛ-ХЕРЕККЕ БОТТАНДЫРАР

«Арагалаашкын болгаш алкоголизм-биле демиселди күштелдирер хемчеглер дугайында» РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1972 чылдагы Чарлыын амыдыралга боттандырар дээш Бии-Хем райкүүскому болгаш көдээ Советтер партия организацияларының удуртулгазы-биле, депутаттарның, хөй-ниитиниң деткимчезинге даянгаш, элээн ажылдарны кылып чоруткан.

Ук Чарлыкты бүдүрүлге, албан организация черлериде, коллективтерде ажылчын, албан-хаакчыларга таныштырып, чугаалашкан. Кем-херек үүлгедиишкиннерге удур демиселди күштелдиреринің болгаш корум-чурум үрээшкиннерин баш удур болдурбазының хемчеглерин СЭКП райкомунуң бюрозу биле райкүүскомнуң каттышкан хуралыга чугаалашкаш, бо талазы-биле комплекстиг планны бадылаан. Арагалаашкын-биле демисел чорудар район комиссиязын район Советиниң сессиязынга тургускан, ооң ажыл планын райкүүскомнуң хуралыга бадылаан. Чарлыкты канчаар күүседип турарының дугайында айтырыгны чылдың-иа район, хоорай, көдээ Советтерниң сессияларынга, хуралдарынга тургузуп келген.

Райкүүскомнуң чыл эгезинде болган хуралынга садыг организацияларының арага садар чурумну барымдаалап турарының дугайын чугаалашкан. Ол хуралдың шиитпирин ёзугаар спирт болгаш арага аймаан уруглар албан черлериниң болгаш школа, автовокзал чоогунда магазиннерге садарын хоругдаан.

Районнуң медицина ажылдакчылары араганың хоразының дугайында лекцияны 197 удаа номчаан. Тус черниң радиозун дамчыштыр 17 беседа, консультацияны кылган. Районда квартал санында-ла «Юристиң хүнүн» эрттирип турар. «Билиг» ниитилелиниң юридиктиг секциязының кежигүннери «Күрүне болгаш эрге» деп темага 108 лекцияны номчаан. Юристер Р. Айтов, К. Фунтиков, В. Ощепков, эмчилер А. Куулар, Л .Шелехов, Ж. Ковалев олар лекция, беседаны чон ортузунга доктаамал номчуп турар.

Культура албан черлериниң талазындан ажылчы чоннарның дыштанылга хүнүн эки, солун организастаар талазы-биле элээн ажылдарны кылган. Эрткен чылын 233 концерттери, 167 тематиктиг, айтырыг, харыы кежээлерин эрттиргилээн. Амгы үеде бот-тывынгыр уран күүлдүн 48 бөлүгүмнери ажылдап турар, ында 700 хире бот-тывынгыр артистер киржип, чонга баразан болуп турар.

Арагалаашкын-биле демиселди райкүүскомнуң иштики херектер кылдизи чорудуп, арагачыларны, ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас маңгысталчактарны учётка алгаш, оларны ажылдадыр талазы-биле хемчеглерни ап келген. Уруг-дарыының кижизидилгезинче сагыш салбас, арагалаар ада-иелерни, хөй-ниити черлеринге арага ижер азы эзирик келир, назы четпээннерге арага ижиртир кижилерни эдип чазап, хемчег алырын күштелдирген. Ындыг чурум үрекчилерин эш-хуузунуң судтарынга көрүп, хөй-ниитиниң чугаалажыышкынынга киргилээн. Садыг чурумун үреп, арага аймаан доктааткан шак, чурумун барымдаалавайн, кайы хамаан чок садыглап турганы дээш садыг ажылдакчыларындан 8 кижини торгаан, 6 кижини сагындырган.

Бүдүрүлге, албан организация, ажыл-агый черлери арагачыларга мораль болгаш материал талазы-биле салдар чедирер хемчеглерни ажылдап кылып, ону херек кырында боттандырып турар. Бажың алыр ээлчээн соңгаарладып, ээлчеглиг шөлээнге орайтады бээр, шаңналын база 13-кү шалыңын казыыр, машина, мотоцикл садып алыр ээлчээнден казыыр дээн ышкаш хемчеглерни ап келген. «Кызыл тараачын» совхозта 2 кижиниң шөлээзин орайтады соңгаарлаткан, бир кижини машина садып алыр ээлчээнден казаан.

Арагалаашкынга удур демиселди комиссиязының эгелээшкини ёзугаар профилактика чөвүлелдерни чер-черде тургускан. Сушта, Севиде, Хүтте, «Сельхозтехника» салбырында чөвүлелдериниң ажылы эки. Аржаан суурда корум-чурум тудар талазы-биле милицияга дузалаар пунктуну тургускан.

Эки тура улусчу дружинаны чаа дүрүм ёзугаар эде тургузары районда доозулган. Ооң ажыл-чорудулгазы идепкейжээн. Районнуң амыдырал хандырылга комбинадында, ыяш ажыл-агый черинде, № 957 мехколоннада эш хуузунуң судтарының болгаш дружинаның ажылы эки. Ында эш хуузунуң судтары 68 херекти көргеп. Ооң иштинден 15 кижини торгаан, өскелерин сагындырган. Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел чорудар район комиссиязы биле автотранспорт шимчээшкининге оозл-ондак болдурбас талазы-биле комиссияның каттышкан хуралынга «Сельхозтехника» салбырының автобазазының, «Шивилиг», «Кызыл тараачын» совхозтарның удуртукчуларының чолаачылар-биле кижизидилге ажылының дугайында информацияларын дыңнаан. Чолаачыларның калыкшыл байдалын хынаар эмчи шинчилгезин эрттиреринің графигин бадылаан. Тус-тус коллективтерге чолаачылар хуралын эрттирип, дружинниктерниң КАИ постуларынга дежурныйлаашкынын чорудуп турар.

Районда ниитизи-биле кем-херек үүлгедир чоруктар эвээжеп турар. Ынчалзажок кылган ажылдар-биле чергелештир арагалаашкын болгаш алкоголизмге удур, корум-чурум үрээшкиннерге удур чорудуп турар ажылда четпестер бар. Райкүүскомнуң талазындан комиссияның ажылын четпес удуртуп, ол комиссияның даргазының отчёттарын дыңнаваан. Комиссия бодунуң хуралдарынга бүдүрүлге, албан организация черлериниң удуртукчуларының информациязын ховар дыңнап турар.

Ажыл шагы үзер, кем-херек үүлгедир чоруктар колдуунда арагалаашкынның уржуулдан болуру билдингир. Автомашинаны эзирик башкарганындан авария кылыры эрткен чылын көвүдей берген. Эзирик чорааш машина башкарганы дээш 178 чолаачының чолаачылаар документилерни хавырган, 114 чолаачы торгаткан.

Арагалаашкын-биле демиселди улам күштелдирер, көдээ болгаш суур Советтериниң комиссияның болгаш чөвүлелдернің ажылын углап баштаар талазы-биле тодаргай хемчеглерни райкүүскомнуң талазындан алыры чугула боон турар. Бо айтырыг талазы-биле райкүүскомнуң илеткелин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге чыл эгезинде дыңнаваш, тускай доктааллы база хүлээп алган. Ону ажыл-херек кырынга боттандырары райкүүскомдан, ооң килдиериниден негеттинип турар.

М. ДАМЧАЙ.
Бии-Хем райкүүскомнуң даргазы.

«ШЫНАРНЫҢ ЭКРАНЫ»

ЧУРУКТА: Иван Шаровтуң мурнакчы дүрүкчүлер бригадазының кежигүннериниң «Шынар экранын» көрүп турары. Солагай таладан оң талаже: Аркадий Петров, Геннадий Сотников, Виктор Лисенков, Иван Шаров болгаш Алексей Семенов.

М. БЛОХИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СҮТ САААЛДАЗЫ

Тоску беш чылдың доозукчу чылының бирги кварталында Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң Билелиг сүт-баразан фермазының (эргелекчизи П. Байыр) коллективи эки ажылдаан. Сүт бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының онаалдаларын ажыр боттандырган.

Кварталда ферманың саанчылары 130 тонна сүттү бүдүрген, ол эрткен чылдың бо үезинден 35 тонна хөй болган. Бир саар ниекке онааштыр сүт саалдазын 98 килограмм көвүдеткен. Коллектив күрүнеге сүт садарының планын 105 хуу күүсеткен.

Саанчылар ортузунда социалистиг чарышка Дажы Анай, Татьяна Сундуй, Зинаида Пичугина эки көргүзүлерни чедип алган.

Ажыл-агыйның фермалар аразында шилчиир Кызыл тугун Билелигниң саанчыларынга тывыскан.

К. АЛЕКСЕЕВ.

ШИИТПИРНИҢ АМЫДЫРАЛДА БОТТАНЫЫШКЫНЫ

Тывага хөй ажылын улам ыңай хогжудер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирин амыдыралга боттандырар талазы-биле ажылды Өвүр районнуң партия организациязы сөолгү чылдарда элээн күштелдирген. Ылангыя малдың уксаазын болгаш малчыннарның амыдыралын экижидер, малга быжыг чем-суурну тургузар болгаш аныяк өскенни хөй ажылынче киирер талазы-биле хемчеглерни боттандырып турар.

СЭКП райкомунуң бюрозу эрткен чылдың эгезинде «Аныяктарны хөй ажылынче чорударының болгаш оларны аная быжыглаарының талазы-биле 1974—1975 чылдарда чорудар хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган. Ону ВЛКСМ райкомунуң бюрозунга база чугаалажып көрген болгаш кылыр ажылдарны планнаан. Ооң соонда районнуң ажыл-агыйларынга «Хөй ажылы — комсомолдуң шалыпчы херээ» деп темага комсомол хуралдарын эрттиргилээн.

Чер-черде партия эге организацияларының киржилгезинде эрткилээн ол хуралдарга кол чугаа СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырары, ВЛКСМ Тыва обкомунуң республика школаларының доозукчуларынга чагаазы, Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк хөй-жулары Аяк-Хээ биле Хеймерек Ондарларның ниити билиг школаларының доозукчуларынга болгаш көдээ профтехучилищелериниң доозукчуларынга, бүгү комсомолчуларга болгаш аныяктарга кыйгырыы болуп турган.

Партия болгаш комсомол организацияларының аныяктар ортузунга чорудуп келген тайылбыр ажылы багай эвес түннелдиг болган. Эрткен чылдың марттан бо чылдың мартка чедир үш ажыл-агыйдан 50 ажыг аныяктар доктаамал ажылдаары-биле хөй-жулай бергеннер. Ылангыя «Торгалыг» совхозтан болгаш «Коммунизмче орук» колхозтан хөй оолдар, кыстар хөй ажылында барган. Партияның кыйгырыынга комсомолчу харыы ол-дур.

Амгы үеде хөй ажылында 126 аныяк малчын хаара туттунган. Олар СЭКП обкомунуң X пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырар чугула херекке боттарының салыышкынын киирип турарлар. Оларның чаагай үүлези үреттүнелдиг болзун дээш комсомол райкому, эге организациялар аныяк малчыннар ортузунда социалистиг чарышты мергежилдиг организастаан.

ВЛКСМ райкомунуң чарлаан «Эң эки аныяк хөй-жу» деп конкурузунга районнуң хөй-жу оолдары болгаш кыстары шупту хаара туттунган. Эрткен тодарадыкчы чылда төрүүр чүс хөйга онааштыр 95 хураганны камгалап алгаш, «Торгалыг» совхозта Дина Дунгар-оол ол конкурска бирги черни ээлеп, ВЛКСМ райкомунун «Эн эки аныяк хөй-жу» деп шилчиир вымпелин чаалап алган. А «Коммунизмче орук» колхозта аныяк хөй-жу Василий Дажы-Доржу ВЛКСМ ТК-ның «1974 чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдектери каастап чоруур.

Районнуң аныяк малчыннары доозукчу чылдың планныг даалгаларын ажыр күүседир дээш бо чылын бедиткен хүлээлгелерни алган. Ам безин 13 комсомолчу хөй-жу чаш мал алыр талазы-биле хүлээлгезин күүседиткен. Малдың чаш төлүн ажаап доруктурарынга амгы үеде 266 аныяк сакманщик малчыннарга дузалажып ажылдап турар. Олар бо хүннерде 15960 хураганны ажаап турарлар.

Амгы үеде аныяк малчыннар малдың чаш төлүн ончаменди доруктуруп алыр дээш улуг күжениишкиниг ажылдап турарлар. Кыштың, частын агаар-бойдуу берге турза-даа, хөй-хөй аныяктар эки түннелдерни чедип алганнар. «Кызыл тук» колхозта аныяк хөй-жулар Хүлер-оол Ооржак бо хүннерге чедир төрээн 279 хоюндан 281, Кертик-оол Саая 346 хойдан 346 хураганны, ВЛКСМ Тыва обкомунун кежигүнү, «Коммунизмче орук» колхозта Василий Дажы-Доржу 272 хойдан 272 хураганны алган. Ындыг мурнакчы аныяк хөй-жулар аразында эвээш эвес.

ВЛКСМ райкому аныяк өскенни ажылче мобилизастаарын, оларның мергежил шинээдип алырынга дузалажырын ам-даа уламчылавышаан. Районнуң ортумак школаларын бо чылын доозар ооренникчилериниң «Ада-чуртка чалыы күжүвүстү бараалгадыылы» деп темалыг хуралдарын школа бүрүзүнге эрттиргилээн. Ол хуралдарга бо чылдың доозукчуларындан 11 кижи көдээ ажыл-агыйга, 9 кижи республикада шалыпчы тудугларга ажылдаар күзелин илереткеннер. Ындыг оолдар болгаш кыстар хүн келген тудум-на көвүдеп турар.

Аныяк хөй-жулар ортузунда ажылда четпестер база бар. Ылангыя оларның район слёдун үе-үеле эрттирер, аная ажыл-ишти түүпеп, мурнакчыларның арга-дуржулгазы-биле таныжар ажылды комсомол райкому чедир организаставайн турар. Ажыл-агыйларда-даа, район төвүнде-даа аныяк хөй-жуларның ажыл-хераан көргүскен стендилер чок. Бо болгаш өске-даа четпестерни дарый чайладыры чугула.

«Аныяктарны — хөй ажылынче!» деп кыйгырыг үнгенден бээр ындыг-ла үр үе эрткээн, ынчалза-даа бо талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылдынганы Өвүр райондан илден-дир. Бо дээрге партия обкомунун X пленумунуң шиитпирин күүседиринче угланган чугула хемчеглерни амыдыралда боттанып турары ол-дур.

Р. ДАЛАЙ-ООЛ,
журналист.

АДА-ИЕ БОЛГАШ ОЛАРНЫҢ САЛГАКЧЫЛАРЫ

Черниң адын Кара-Суг дээр. Кыштаг. Ак өг.
Сереннатпит Салчак ында чурттап турар.
Амыр-дыш чок хоюн ажаар — эртеми ол,
Ак-чайт мал, дүк—чуртка сөңү, алдары бо.
Оларны дээш дыжын туржук, бүгү күжүн
Оранның хат-шуурганынга удур салган,
Грамм дүк дээш, чаңгыс баш дээш хумагалыг,
Кызыл күжүн өргээннерниң бирээзидир.
Эскертинмес, аная бөдүүн кадарчыныр
Ажыл-ижи чонга бедик хүндүлеткен.
Алдар орден, Ленинчи медаль кадап,
Эргим чуртта алдар-аттыг малчын дирткен.

Бо одуругларның маадыры — Сереннатпит Салчак Бурушкакович ам бежен хар ажып бар чоруур. Ол аныяндан-на ачазының өөрткенин ёзугаар мал, тараа ажылы кылып өскен. Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээр биче мурнунда Кызылга, а сөөлзүредир чурттуң чөөн чүгүнге шериг албаны эрттирип, ажылчын кезекке турган, Тиилелгениң хүнүн ол база аная үүкүп, милитаристиг Японияны чылча шапкан сөөлүнде туттурган япон шериглерни хайгаарап көөр албанга турган.

Шериг албанындан халажып келгеш, мурнунда-ла кылып өөрепгеин мал, тараа ажылы кылып, Мөңгүн-Тайгага баштайгы колхоз тургустунары билек, чылгычылап, ооң соонда хой кадарган. Мал ажылынга кирген үезинден бээр ол үргүлчү-ле дээре малчыныарның одуруунга чоруп келген. «Малчын» колхозту үндезилеп, Мөңгүн-Тайгага хой ажылын хөгжүдеринге ол доктаамал үлүг-хуузун киирип келген. Тоску беш чылды Салчак Сереннатпит бедик көргүзүглерлиг эгелээш, ам ону чедиишкиниг доозарының бүдүүзүнде келген 1971—1974 чылларда 1128 хураганны камгалап алыр тургаш 1227-ни азы 99 баш чаш малды бедиткен хүлээлгезинде көрдүнгениден ажыр камгалап ап, мал чемин чыл бүрүде-ле пландан ажыр белеткеп ап келген.

Сереннатпит Салчактың кыштаа кезээде-ле үлегерлиг белеткеттинип, арыг-силиг-биле оналанып келген. Эрткен чылдың чайы оът-сиген, талазы-биле таарымча чок-даа болган болза, ооң хоюнуң деңгилдези бо часкы хүннерде безин хүр болуп артышаан, колданында 300 ажыг баш хойнуң оолдаашкыны амгы үеде адакталган, төлү онча-менди, семис-шыырак болуп турар.

Сереннатпиттиң чүгле малының кажаазы арыг-силиг болурундан аңгыда, харын чуртта орар бажыңы, эт-севи эңме-сескези-биле-даа үлегерлиг. Күш-ажылга, культурауг амыдырал-чуртталгага Сереннатпитте-даа, ооң кадайы Хертек Кулак-даа биче-эвес сагышты салып келген. Бо ийи малчын мал ажылынга аныяк салгалды кижизиринге чугула рольду ойнап келген. Сереннатпиттериниң оглу Салават Салчак ам «Малчын» колхозтуң № 4 аныяктар бригадазында чедиишкиниг хураган кадарып турар, а уруу Маруся Салчак ада-иезинде дузалажып, чаш хураганнарны менди доруктуруп турар. Ол келир чылдан эгелээш аныяктар бригадазында тускайлаң кадарчы болу бээр.

Хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш, Сереннатпит, Кулак ирейкадай кайызы-даа ленинчи юбилей медалының эдилекчилери болган. Сереннатпит Салчак район Советиниң депутадына ийи удаа соңгудуп чораан, эрткен чылын аная Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп хүндүлүг атты тывыскан, а бо чылын «Күш-ажылчы алдар» орденниң 3-кү чергези-биле шаңнаткан. Кадайы Хертек Кулак Каргы көдээ Советиниң депутады. Күш-ажылчы өгбүле тоску беш чылдың планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээш шудургу ажылдап турараар.

С. МОЛДУРГА.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЕЭК-ТИҢ СЕССИЯЗЫ

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның корр). КНО-нуң Европага хамаарышкан экономика комиссиязының (ЕЭК) ээлчеглиг XXX сессиязы Женеваның Нациялар ордузунга ажыттынган. Ооң ажылынга ССРЭ, Белорус ССР, Украин ССР-биле кады Европаның 30 ажыг чуртунун, АКШ биле Канаданың делегациялары база киржип турар.

Сессия комиссияның эрткен чылда ажылының түннелдерин болгаш Европаның амгы үеде экономика байдалының айтырыгларын чугаалашкаш, ам дипте быжыгын турар политиктиг болгаш экономиктиг кады ажылдажылгада кедилиг болуушкуннарны улам хөгжүдеринче оноза кичээнгейни салыр.

ЕЭК-тин эрткен сессиязын ооң даргазы М. Грза (ЧССР) ажыткаш, делегейниң ийиги дайынының доозулганының болгаш фашизмни ашкан тиилелгенин 30 чыл ою — төөгүлүг хүннүң бүдүүзүнде сессияның ажылы эртип турар деп демдеглээн. КНО-нуң Европага хамаарышкан экономика комиссиязының талазы-биле күрүнелериниң кады ажылдажылгазы Европа улустарының тайбың хөгжүүрүнүң эрге-ажыктарынга дүүштүр делегейнин чогуур айтырыгларын шиитпирлээринге улуг үлүг-хууну киирген деп, М. Грза үнелээн.

МУРНУУ ВЬЕТНАМДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Тхиеунуң ёзу-чуруму Сайгонну долгандыр быжыг камгалал тургузуп алырын оралдашса-даа, чалча армия туруштарын дүжүп берип, соксаал чок дезип үнүп турар. Апрель 15-тиң дүнезинде Сайгонга улуг дааштыг частыышкыннар болган. ЮПИ агентилелдиң корреспондентизиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Бьенхоа хоорайдан 22 километр соңгу-чөөн талага шериг-агаар күштериниң ол хоорайда баазазынга ужар чүүл бомбаларының Мурнуу Вьетнамда эң улуг склады частыышкынга агаарже үрелип чаштай берген.

Меконг хемниң аксынга хосталга күштери сөолгү үш хүннүң дургузунда партизан отрядтары-биле кады Биньлонг можуга быжыглаашкынныг 8 черден, Кантхо можу—быжыглаашкынныг 4 черден сайгон шериглерин сывырып үндүрген.

Партизаннарның тулчуушкуннары Сайгон чоок-кавызында база күштелген. Патриоттарның шалыпкын дайылдажыр биче-биче отрядтары Сайгондан 10-20 километр черлерде дайзынның полиция участоктарынга болгаш шериг штабтарынга хенертен халдап турар.

Эрткен улуг-хүнде Сайгондан 19 километр мурнуу-барыын талага бир дивизияның ажыглаарынга четчир он-чемзек складын чазылдырып үрээн.

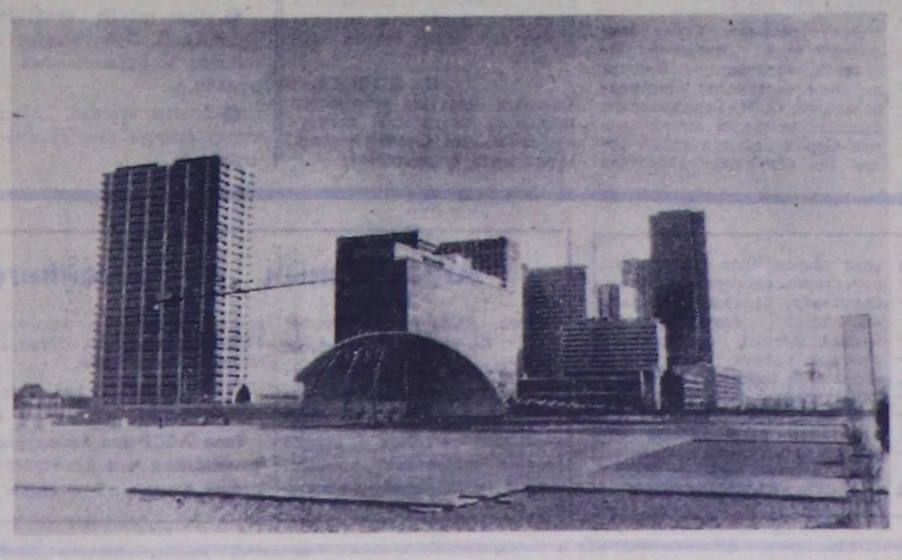

Францияның найысылалы Парижтиң амгы үеде туттунуп турар чаа тудуглары мындыг хевирлиг. Дефанстың хөй каът бажыңнарының ниити хевири.

СЭТА — КЕЙСТОННУҢ фотозу.

ПНОМПЕНЬДЕ ТУЛЧУУШКУННАР

БАНГКОК. (СЭТА). Национал хосталга күштери Пномпеньниң барыын кыдыында төп радиостанцияны хостап алган. Хоорайның барыын болгаш соңгу-барыын талаларында кудумчу тулчуушкуннары түүктен турар. Пномпеньниң соңгу болгаш мурнуу талаларынга патриоттар шериг хунтазының камгалал туруштарынга согуушкун таварыштырган. Олар ам хоорайның төвүнден мурнуу талада 4 километр, соңгу талада — 6 километр, чөөн талада — 2 километр черде дайылдажып турар. Почентонг аэропорттун девискээринден аткаарлай берген хунта шериглери университет девискээринге чад камгалал шугумун тургузуп алырын оралдажып турар. Олар аткаарлаарда сөолгү үш ай дургузуида америк «агаар көвүрүүн» дамчыштыр Почентонг аэропортка чедире берген он-чемзек болгаш боо-чепсек складтарын чазылдырып үрээн.

Хосталга армиязының дайынчылары дайзынның камгалалын чаза таварып киргеш, Францияның элчин черинден каш-ла чүс метр черде тулчуушкун чорудуп турар деп, барыын чүк корреспондентилериниң Пномпеньден дамчыткан дыңнадыгларының бирээзинде чугаалаан.

ЧАДТА БАЙДАЛ

ЯУНДЕ. Иджаменадан дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Чад Республикага апрель 13-те күрүне эргилдези кылгаш, армия чуртта байдалды бүрүн контрольдаан турар.

Шериг эрге-чагыргазының шиитпирин ёзугаар конституцияны түр күш чок болдурган, чазакты, парламентини, дээди судту болгаш дүжүткен президентинин тургускан социал болгаш культура революциязы дээш национал партиязын дүжүрүп тараткан.

Мооң мурнунда турган ёзучурумнуң чамдык ажылдакчыларын тудуп хоругдаан.

Шериг эрге-чагыргазы мооң мурнундагы чазактың улустар аразынга чарган бүгү дугуржулгаларын сагыыр сагыштыын медеглээн. Ук чагырга ооң-биле капсырлаштыр «кара сагыштыг социал кажарлаашкыннарны, социал чөптүг эвес чорукту болгаш экономиканы үреп-талап турар үүлгедиглерни» чуртка соксадырын хүлээнген. Армия командылакчызының хүлээлгезин күүседип турар бригада генералы Н. Одингар бооп турар болуушкуннарга киришпезинче Францияның Чадта турар 2000 шериг албанныгларын кыйгырган.

Томбалбайның турган черинче шавар халдаашкын бооп турда ол өлүрткен деп, чуртту чаа удуртулга черинин радио-биле дамчыткан дыңнадымында бадыткаан.

АК БАЖЫҢГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президент Дж. Форд даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязының кежигүннери-биле Ак бажынга ужурашкан. Ол ужуражыышкын Тхиеунун ёзучурумун шериг күжү-биле деткиир акша-хореңги үндүрүп бээр дугайында болгаш даштыкы чурттарның девискээрлеринге дайыннар чорудар талазы-биле АКШ-тың президентизинин эрге-хүлээлгезин кызыгаарлап каанын эде көөр дугайында чазактың негелделеринге ажыктыг кылдыр конгрессти албадаар сорулгалыг болган.

Чазактын дилеглерин конгресстин апрель 19-ка чедир чугаалажып көрген турарын президент Дж. Форд күзеп турар. Ынчангаш чазактын дилеглерин ол үеге чедир чугаалажып көөр магат чок деп, сенаттың чамдык кежигүннери ук ужуражыышкынның соонда медеглээн.

Демократтыг партияның сенатта төлөлекчилериниң хөй нуруузунуң баштынының оралакчызы Бэрд «эргежок чугула апарганда Мурнуу Вьетнамдан американцларны көжүрүп үндүрерин хандырарынга америк чепсектиг күштерни ажыглаарын» АКШ-тың президентизинге чөпшээрээр деп резолюция төлевилеп киирген. Ындыг-даа бол мурнуу вьетнамнарны чайладып көжүреринге америк чепсектиг күштерни ажыглаарын хоруур деп, ол шиитпир төлевилелинде айыткан. Америк чепсектиг күштерни «Аная ажыглай бээр болза, Вьетнамга холгаарлаашкын кылырынче Каттышкан Штаттарны катап элзеди берип болур айыыл хөлүн эрттир улгадыр апаар» деп, Бэрд медеглээн.

Чазактың саналдаан хемчеглеринге конгресстиң хөй-хөй кежигүннери удурланып турар. Чугаалажыышкыннар чорудуп болур аргаларны тыварынын орнунга Сайгон чаалажырын уламчылаарын негээр болза, шериг деткимчезин алырынга чем эрээн херээ чок деп, сенатта демократтар баштыңы М. Мэнсфилд медеглээн. «Чазактын ол саналдары Вьетнамга шериг күжү-биле катап холгаарлаашкын кылырынга АКШ-ты чедирип болур. Конгресстиң ооп сестири улам күштелип турар»—деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн.

Мурнуу Вьетнамда «американнарның айыыл чок чоруун хандырар» дээр сылдаглаашкынга америк чепсектиг күштерни ажыглаар деп пентагонуун саналдаанын «Нью-Йорк пост» солун шынгыы шүгүмүлээн.

Ындыг планнар «Вьетнамга дайын чорударын катап күштелдирер кажарлаашкынны деткиринге-ле» ажыктыг болган турун болур деп, солун бижээн.

Үш дугаар РАКЕТА

(Уланчызы. Эгези № 81, 84, 89 «Шында»).

Довурак-биле дуй бастыртып алган, дүлейлеп калган, та чеже хире үе иштинде ынчаар чыткан улус бис...

Немецтер одун ырады берген, частыышкыннарының даажы бичелээн, Желтых сыйыңайдыр кончуттуңуп, бир дугаарында туруп келген. Чер кырында демги-ле хевээр улувушаан. Алды униуг минометтар тей артындан харлыга-харлыга калчаалыы-биле тутсуп-ла турган, чер сириңейнип, бистин кырывыста дээр доозундан болгаш ыштан карарып калган. Ындыгдаа бол частыышкынар чоорту ырап бар чыткан болгаш борбак довурактар бистиң оргаларывыска медилевес апарган.

«Дириг артывыс! Бүдүн үндүвүс!» деп ам бо дораан өже берип болур хензиг өөрүшкү тыптып келген. Дүкпүтүнүп, карактарым чивеңнедип, довурак адаандан касканнаныр үнүп эгеледим. Дерилдип, дүрзү-хевирим ышкыныпкан, довуракка куураарып калган Желтых онгу иштинден үнүп чаддааш шаг болган, оон соонда дис бажыңга олурып алган. Азыгда Лукьянов аяр шимчеп чыткан, чаңында Кривенок какталтынып олурган. Шуптузус менги ышкаш бис — амыраан-дыр бис. Мен бо дугайын бодап олурар арамда чаңымда Лешка черликсиг корткан алгы-биле кышкыра каапкан:

— Командир! Танкыларны!!

— Т-т-танкыларны! Т-т-танкыларны! Көр-даан—деп, Лешка бирде бакылап көрүп каап, бирде база катап олура каап тура, келдирлей-келдирлей алгырган.

Бо дүвүрээнинг медээшин алыс утказы угаан-медерелче кинжал ышкаш шымны берген. Мен тура халаашы, чазарлап каапкан чалдың артындан бакылап көрдүм—тейниң ийин кулу алзы куу-куу немец танкылар бир бөлүк болуп алган ыш аразында динмирел, дүргени кончуг бадып олурган.

Желтых мээн чанымда элезин киргеи карактарын үрүлүч чивеннетпишаан, кезек када ылым-чылым апарган тур он. Ол бүзүревээн-даа чүве ышкаш аскын ажыпкан элээн каш секунда иштинде танкыларже көрүп алган турган, оңгудан үне халаан. Ону эдерти чадалап Попов үне маниаан, оон соонда мен үне халыдым. Өскелери соовустан маниажып каан.

Мива чазарлап каапкан шөлчүгешти таварып, күдүйүп алгаш, пушкаже халчып-ла каан бис.

Мен станинаны барып сегирип алган мен, Кривенок сошнигин барып апкан. Желтых биле Попов дугуйларын барып иде берген. Пушка шимчеп чорупкан, ындыг-даа болза оңгу довурак дола берген болгаш он доораланыр алгаш бар чыткан. Желтых кончуттунган.

— Че, дээскиндир тырт! Станинаны ээй сок!.. Лозняк! Сээн...

Ээй тырттар деп чүвени мен бодум база билир мен, бар-ла шаам-биле кызыдып-ла чыдар мен, ол хирезинде далашкаш дужа келбиже тыртып турган мен. Ынчап-мынчап турган чүү-даа болза пушканы шөлче үндүр иткеш, станинаны эптештир салып алган бис. Желтых эзгип алгаш алгырып командылап, пушканы туружуче идип алырыңга дузалажып турган. Чавызадыр доңгайып алган оон эрин салдыр арны деридип, довуракка боражы берген.

Танкылар барык тура дүшпейн чоруп олурда, чадаг шериглери боолап кел чыткан. Агаар диңмирел, дагжап, дээр човуурттап, демириңг аар даажы чер кыры-биле союп чоруп олурган. Бис станинаны ындала каапкан бис. Мен быжыглаар кезээн барып сегирип алган мен. Задорожный мээн артымга туруп алгаш, правилону шеле тыртыпкаш, мени хензиген-не ужур идиптээн. Мен солагай холум-биле чамыкты ажыда тыртыпкан мен, а Желтых куяк өттүр адар окту пушканың упунче суга хаапкан.

Танкылар мурнуку траншеяда чедип келген. Мен щит артындан дүргени кончут бакылап көре каапкан мен. Бир танк хып тур, чадаг шериг өрттедипкени ол боор он, өскезин, та канчаары ол ийик, траншеяны дүргаар маңнап бар чыткан. Элээн каш чадаг шериг ээгип алгаш, шөл таварты тылче маниажып бар чораанар. Желтых бир-ле чүве алгырган. Попов хараалында чыпшына берген, удаваанда куяктыг ок аткан дааш бисти дүлейледип кааптар. Пушка серт дээш мээн эктим орта дыка аарышылыг кылдыр теверде мен барып ушкан мен: оолдар станинаны черге үстүрүп четтикпээн.

— Сошниктер! — деп, шыгаакчының артында чавызадыр күдүйүп алган Желтых алгырган, чудуруу-биле Кривенокту оргазынче идипкен. Демгизи сошниктн сегирип алгаш, ону оңгар иштинче кадап эгелээн. Ийн дугаар сошникти кошкап баксырай берген Лукьянов дис бажыңга туруп алгаш черже кадалдыр идип чыткан. Элдеп чүве, дужаал алгылары Желтыхты ооде Совет чазак 1943 чылдың майда ол талазы-биле чөпшээрелин берген.

ТАР-ның нам, чазза, Шериг хөрээнің ямызы шериглиг болгаш арат чоннуң дилег билдиришкиннерин хандырган. Ол-ла чылдын майда 11 кижи составтыг танкистерни Т. Нурзатка баштаткан фронтуже үдээн. Оон мурнунга Хакасияга шеригнин хыдыкчы ужар чүүл училищезинге өөреткеш, фронтуже чорудары-биле үш ужудукчуну чоруткан турган.

1942 чылдың август. Араттың революстуг шериниң каттышкан полугунуң дайынчы составынга үндезилээш районнардан мурнунда шеригге турган-даа, турбаан-даа кижилериңг билдиришкиннерин өөренип көргеш, эки турачылар отрядын организастап турган. Оон командириңге араттың революстуг шериниң каттышкан полугунуң штавының даргазының бирги оралакчызы, дайынга полк шеригни башкарып билир, арга-дуржулгалыг коммунист капитан Тюлюш Кечил-оолду томуйлаан. Ол 1936 чылда Тамбовка шеригнің мугунда, а 1942 чылда Москвага шеригнің Буденный аттыг дээди школазын дооскан, орус дылды эки билир кижи турган. Оон политика талазы-биле дузалакчызынга Монгуш Байыскыланны, взводтар командирлериңге Тамбов хоорайга шеригнің ортумак школазын дооскаш, шеригге үр чылдарда ажылдап чораан дуржулгалыг эштер улуг лейтенантылар Оюн Оолак, Куулар Тоичут, Монгуш Сат, Сат Бүрзекей, лейтенант Монгуш Доржу, отрядтың эмчизинге медицина албанының улуг лейтенантызы Түлүп Хүргүлек олар составтыг кылдыр дандыга киргеш, ТАРН ТК-ның Сайыттар Чөвүлелиниң хуралынга эки турачыларны бадылаан.

1943 чылдың сентябрь. Кызылга Тывазының эки турачыларын фронтуже үдеп, оларның тиилелгелиг ээп келирин доргүл-төреллери, чылган чоннар күзээннер.

Эки турачылар Совет Эвилелинге чеде бергеннер. Отрядтың политиктиг болгаш дайынчы белеткелин генерал-полковник О. И. Городовников баштаан комиссия хынап көрген. Отряд дайынга кирип болур деп бедин-биле үнелеткен дугайында медээ биске келген. Шынап-ла эки турачылар ол идегелди шыдыктырып шыдаанар. Төрээн чурт дээш коргуш ток демисежип, амытының берген маадырлар арызында оларның дыка хөөрүнүн аттары алдын үжүктер-биле бижиттинген. Хөй-хөй эки турачыларның эрес-дидим чоруун Совет чазак бедин-биле үнелээн.

Эскадрон командири капитан Кечил-оолду Совет чазак дайынчы Кызыл Тук орден-биле шаңнаан. Эскадронуң дайынчыларындан танкистер-биле кады 70 ажыг кижи Совет чазактың орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткылаан. Оларның иштинде танкист Хомушку Чүргүй-оолга Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты тывыскан. Тывазынга тиилелгелиг чедип келген эки турачыларны ТАР-ның нам, чазаа байырлалдыы-биле хүлээп ап, ТАР-ның орден-хлыдалары-биле шуптузун шаңнаан.

Тыва Арат Республика фронтуже үүле 220 эки турачыны чорудары-биле кызыгаарланмаан. Бир эвес херек апарза чорудары-биле хөй шеригни, командирлер составын бүгү талалыг белеткеп турган.

Дайын төнген. Маадырлыг Совет Армия аңаа тиилекчи болуп үнген! Шак ол алдарлыг тиилелгеге толептиг үлүүн кирген Тываның эң эки оолдар, кыстары төрээн черинге ээп келгеш, бистиң-биле кады ажылдап, чурттап, тайбын иштиң мурнакчылары апарганыңга кым чоргаарланмазыл! Чөөн-Хемчик районунуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозунуң директору Тимофей Пичен-оол, ол-ла совхозта мурнакчы малчын Вера Байлак, Тес-Хем районунуң «Тес-Хем» совхозунуң кадр килдизинің инспектору, Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Чүргүй-оол, «Ак-Эрик» колхозта мурнакчы малчынар Михаил Дончун, Соян Алдын-Херел, Таңдының Бай-Хаакта ааранылга комбинадының ажылчыны Суукай Норжун, «Коммунизмниң херели» колхозта Ойдупаа алышкылар дээш өскелер-даа оларның арызында бар. Олар бистиң чоргааралывыс.

Н. ЛОПСАҢ.

Тываның араттың революстуг шериниң каттышкан полугунуң штавының даргазы чораан, курлавырда подполковник.

Тываның кинопрокадының районнар арызының Чадаана салбырында Валентина Михайловна Доровских 1966 чылдан бээр киноленталар хынакчызында ажылдап турар. Чөөн-Хемчик, Өвүр, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарга үнер кинолар оон холун дамчып эртер болгаш үрелген киноленталар чаартынып, көрүкчүлерже оруун эгелээр. Ажылынга нызымак, чүткүлдүг, эш-өөрүнге эвилең-эзлдек Валентина Михайловна коллективтиң хундуткелин чедип алган.

Ажылдап турган үезинде хөй удаа шаңнадып-мактадып келген, 1974 чылда «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: В. М. Доровских ажыл үезинде.

А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотозу.

СПОРТ

СЕСКИ САЛЫГ

Республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң чемпионадының сески салыының онзагай чүүлү—кара талазы-биле ойнаан шыдыраачыларның хөй кезии боттарының удурланыкчыларын удуп алган.

Дөртку хөлге ойнаан И. Түлүштү хоорай чемпиону В. Стифоров чэзрби ажыг көшкеш удуп каан. Мурнуку салыгларда үш улаштыр уттурган Х. Ондар К. Саянга удур каразы-биле ойнааш, ноян талазынче күштүг шавар халдаашкынны ажыткаш, удурланыкчызын камгаланыр чай бербейн, уткан.

П. Беркович биле Н. Онуфриевтиң аразында болган салыг база-ла чараш, көрүштүг, спортчу чидиг демиселге, ак таланың артык күштүүнүң байдалынга болуп эрткен. Н. Онуфриев оюнның ортузундан ыңай удур халдаар аргазын чидиргеш, бодалары аразында чок турушту эжелеп алганындан ноян камгалаар курлавырларын чидиргеш, шыдыраачыга уттурган.

Мастерге кандидат Н. Шишигин хирург К. Орус-оол-биле ужуражылгага ак тевези турган шавышкан узун шугумну мерзези-биле эзлеп алган соонда байдал билдине берген. Ол баштай К. Орус-оолдуң ноянын шалааш, тергезин мерзе-биле чиптерге, бүдүн бода четпес апарган. Кара тала каш көшкеш, ийи дугаар мерзени үндүргеш, шалап эгелээрге К. Орус-оол дүжүп берген.

Маргылдааның киржикчилериниң эң улуг казылыы алдан бештеп турар М. Биче-оол-биле ойнакчыларның аныга 21 харлыг С. Ляминниң салыы хоочун шыдыраачының удуу-биле доозулган. Ол оон баштайгы тиилелгези болур.

Д. САЛЧАК.

ПАТРИОТЧУ КӨДҮРЛҮҮШКҮН

ТИИЛЕЛГЕНИҢ 30 ЧЫЛЫНГА

КЫМ-ДАА, ЧҮҮ-ДАА УТТУН-ДУРБААН

1941 чылдагы Тыва Арат Республика. Оон арат чоннуң республиканың туруп келгениниң 20 чыл оюн июль ай үезинде демдеглээриге белеткеним турган. Арат чоннарның ол үениң иштинде чедип алган чедиңшкиннерин түңнээриге белеткел ынчан кидин түлүктээн. Ол ышкаш ТАР-ның Х Улуг хуралын чыылдырарыга белеткенип, чазактың отчёт илеткелин, ТАР-ның чаа үндезин хоойлузунуң телевилелин чугаалажып көөр деп турган үе ол чүве.

Немец фашистиг эжелекчилер Совет Эвилелинче оор ёзу-биле халдаан дугайында дыңнадыг бүгү Тывага база тарай хонэ берген. «Бүгү-ле чүвени фронтуга!» деп лозуң Тываның арат чоннарының дайзынны көөр хөнүү чогун, совет чүртка ынакшылын киткеп, тиилелгеже хей-аъдын көдүрген.

Мелеглелди дыңнаан дораан ТАРН ТК-ның Политбюрозуң ээлчет чок чыылдыргаш, Х Улуг хуралдың хүн айтырыын, совет улуска. Кызыл Шеригге дузалаар дугайында декларация телевилелин чугаалажыл көрген. Ол кежээ ТАР-ның Х Улуг хуралы ажыттынган. ССРЭ-же немец фашистериң халдаанынын дугайында медеглелди С. К. Тока кылгал. Декларацияны аңаа келген толээлер чаңгыс үн-биле бадылаан. Олар фашизмни көөр хөнүү чогун киленнээшкин-биле илередип, Кызыл Шеригбиле кады немец фашистерин чылча шаварынга бир эп-сеткилдин илереткеннер.

«Тываның арат чоннары бодунун революстуг нам-чазаанга баштадып алгаш, фашистиг халдакчыларны туюлунга чедир чылча шаап тиилээр дээш демисежип турар Советтиг арат чоонунун ол демиселинге бодунун амы-тынын хайыралавайн бүгү бар күжү болгаш аргалары-биле киржиринге белен» деп Х Улуг хуралдың шинтпириде бижээн.

Ол кадыг-дошкун үеде Х Улуг хуралдың үндүрген шинтпирин чонга тайылбырлап, ажыл-агыйны дайын байдалынга дүүштүр эде түргүзар, улуг Совет Эвилелин камгалаарынче бүгү күштү мобилизастаар ажыл хайныккан. ТАР-ның нам, чазааның удуртукчулары, Араттың революстуг шериниң командылакчылары көдээже үнүп, агитация ажылын база калбартканнар.

Декларацияны арат чон бүрүү-биле хүлээп ап, Кызыл Шеригте дугаламчы көргүзериг күзел-чүткүлдүүн илергейлээннер. Фронтуже чорударын дилээн билдиришкиннерни республиканың нам, чазаанга хөй-биле киргилеп турганнар.

Х Улуг хуралга ТАР-ның Шериг хөрээнің ямызын бадылаан. Оон сайыдынга генерал Семён (Гесен) Шооманы, көвүлекчизинге Совет Эвилелиндеи чаладып келген полковник Иван Смахтинни томуйлаан. Чоону шериг хөрээнге өөредири ынчан хүнүү чугула айтырыы турган.

Маадырлыг совет улустуң демиселинге бүгү-ле талазы-биле дузалаар, Тываның шериниң санын көвүдедир. Оларның политиктиг болгаш дайынчы белеткелин дайын байдалынга дүүштүр чорудар. Бо дугайын 1941 чылдың июль айда ТАРН ТК-ның II пленумунуң шиитпиринде айыткан. Оны улуг көдүрлүүшкүн-биле боттандырып кирипкен.

Бир неделя хире үе дургузунда безин арат чон 5000 аътты Кызыл Шеригте дузаламчыга берген, 150000 акшаны чыгаш, Кызыл Шеригниң счёдунче шилчиткен. Аттар чыылдазын организастаарынга Тываның араттың революстуг шериниң офицерлери база идепкейлиг киришкеннер. Чижээ, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Өвүр кожуунларынче бо ажылды организастаары-биле халашхан подполковник И. Давааны, Бии-Хем кожуунунче А. Эртинена болгаш өске-даа эштерни чоруткан. ТАР ИХЯ-зын тургускан хүнүнден эгелеп бүгү кожуунларга шериг столдары база ажылдай берген. 19-тан 56 хар чедир назылыг эр кижилерни, 19-тан 45 хар чедир хөрээженнерни эмчи комиссиязынга киргеш, учётка алган. Ол комиссияга келдирткеннер Кызыл Шеригте дузаламчыга чорудар белектерни алгаш кээп шинчидип турганнар. Чижээ, Тожудан комиссияга келдирткеннер 544 кг балыкты, 619 диңнии, 3 кишти, 20 эжеш хаакты комиссияга дужааган. Чаа-Хөлден келдирткеннер 100 хой кежии, 76 эжеш хол-хавын, 36 эжеш чылыг укту, 7 чолдак тонну, 660 пуд тарааны болгаш өскедаа белектерни эккелген. Өскедаа районнарның арат чоннары хөй белектерни чыып, патриотчу чоруун көргүсеннер.

Чер-черге ополченнерни организастаан. Шериг хөрээнге чонну аал, бөлүк аайы-биле өөредир дээш шеригден халашкан офицерлерни, сержантыларны катап кыйгырткан. Оларны киириштиргеш шериг назылыларга шериг хөрээниң өөредилгезин программа ёзугаар организастаан.

Араттың революстуг шериниң каттышкан полугунуң дайынчылары Совет чазактың болгаш ТАР-ның нам, чазааның медеглелдерин дыңнаан дораан ону бүрүү-биле деткээннер. Маадырлыг Кызыл Шериг-биле кады хол-холундан туттунчуп алгаш немец фашистерни чылча шапчыр дугайында дилег билдириишкиннерин олар шериг штавынга киирип турганнар. ТАРН ТК-ның II пленумунуң шиитпирин ёзугаар полктуң дайынчыларының санын дөрт катап көвүдеткен. Каа-Хем, Таңды, Бии-Хем, Тоожу, Тере-Хөл кожууннардан шеригге келдиргеш, полктуң составын дайын үезиниң штадын ёзугаар четчелээн. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тес-Хем кожууннарга шериг эскадронларын тургускан. Оларның командирлериңге Совет Эвилелиниг шериниң ортумак өөредилге черлерин доосканы, ол чылдарда ажылдаан, дуржулгалыг офицерлерни томуйлаан.

Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем кожуннарынга шериг командирлериңге улуг лейтенантылар К. Тоичут, М. Сат, халашкан подполковник Я. Норбу оларны томуйлаан. Олар чер-черге ополченнерге боттуг дузаны көргүзүп, шериг өөредилгезин удурткан.

Дайын үезинде араттың революстуг шериниң саны ополчен шериг-биле кады эдээн хөй катап көвүдээн. Дайынның баштайгы хүнинериден эгелеп шериниң политиктиг болгаш дайынчы белеткелинин программазын дайын байдалынга дүүштүр эде турган. Дайынчы походтарны үргүлүү чорудуп, дайынчыларны кадыгбыжыга каниген.

1941 чылдың июнь. Кызылдан Чагытай—Шуурмак — Самагалдай. Самагалдай—Балгазын—Кызыл чедир маршрудтуг чедп хонуктуң дайынчы өөредилге походу оон киржикчилериңге уттундурбас.

1942 чылдың июль. Оон бирги чартыында полк бүгү дайынчы чепсек-техниказы-биле бүрүн улуг походту эткен. Кызыл — Хендерге — Өвүрнүң Чаа-Суур — Торгалыг — Ак-Торгалыг—Эйлиг-Хем аксы-биле кешкеш, Темир-Суг бажы —Эъжим баштап ашкаш, Тарлаг — Туран—Тайга станциязы таварты дөрт улуг тайгасынны ашкан. Ол ышкаш ийи улуг суг моондактарын кешкен. Бо дайынчы поход араттың революстуг шериниң дайынчы, организастыг чорунуң, туруштуг, бедик мөзүшынарлыг чоруунуң шыңгыы шылгалдазы болган. Походка шылгараан дайынчыларны, офицерлерни, сержантыларны фронтуже чоруларының дандызынга киргеп.

Араттың революстуг шериниң дайынчылары болгаш арат чоннар оларны фронтуже чорударын дилеп билдириишкин киргеш, четтиклейн маңнап турганнар. Оон түңнелиңгеи келгени-биле иносилерге, даректарга, цистерналарга квас садыглаар, бараанар ораар ажылдарга пенсионерлерни, бажың ээлерин, өөредилгезин дооскан соонда келири-биле хоорайның өөредилге черлериниң студентилерин, сургуулдарын база чалап тур.

Айтырыг алыр адрези: Октябрьская 22, Кызыл-садыгның кадр килдизи. Телефон 54-36.

КЫЗЫЛ-САДЫГ.

Кызыл-садыг хоорайның аъш-чем магазиннериңге эзт кезии ажылдары-биле эр кижилерни, тудуг болүүнге бызаңчыларны, ол ышкаш чүдүрүкчүлерни, касса аппараттарынга ажылдаар кассирлерни, аъш-чем база үлетпүр бараанар магазиннериңге ажылдаар садыгжыларны, техниктиг ажылдакчыларны, ажылчынарны чалап тур.

Часкы-чайгы садыглаашкын үези келгени-биле иносилерге, даректарга, цистерналарга квас садыглаар, бараанар ораар ажылдарга пенсионерлерни, бажың ээлерин, өөредилгезин дооскан соонда келири-биле хоорайның өөредилге черлериниң студентилерин, сургуулдарын база чалап тур.

Айтырыг алыр адрези: Октябрьская 22, Кызыл-садыгның кадр килдизи. Телефон 54-36.

КЫЗЫЛ-САДЫГ.

Аңчыларның кичээнгейинге

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш РСФСР-ниң Главаңныыр черинің үндүрген шинтпирлериңге үндезилээш, аңчылар иниитилелиниң база күрүне болгаш кооперация аңныыртывыш черлериниң девискээринге кара-кушту аңнаарын 1975 чылдың апрель 19-тан 27-ге чедир чөпшээрээн.

Хүнде ийиден хөй куш өлүрүп болбас.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында аңныыртывыш ажыл-агый эргелели.

Будуруулге, албан черлериниң удуртукчуларынын кичээнгейинге!

Кызыл-садыг Май 1-ниң байырлалынга таварыштыр урутларга тыпсыр белектер кылдырып алырының коллективтиг чагыгларын хүлээп ап турар.

Чагыгларны 1975 чылдың апрель 25-ке чедир хүлээп алыр.

СЭКП Тыва обкомунуң парлалга черинге ажылдаар ажыл-агый эргелекчизи, аштакчылар херек.

Дугуржулга кылыр чери: Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 46 дугаар бажың. Телефону 50-22.

ПАРЛАЛГАДАН ҮНГЕН

Чогаалчы Алдын-оол Даржааның ажылчын аңгыга тураскааткан «Мээң маадырларым» деп аттыг шүлүглелериниң чыындызын Тываның ном үндүрер чери парлап үндүрген.

«Көжээлиг-Хову», «Ажылчын дугайында ыры» болгаш «Мээ биле чүрек» деп шүлүглелдерде ажылчын кижиниң эртип келгени аваа эвес оруун чуруп, алдар-хавыяаны күшажыл-биле чедип алган амгы үениң аныяк ажылчынының овур-хевирин онзагайы-биле тургускан.

Шүлүкчүниң маадырлары — ас-кежиктиг, амыдыралга ынак, кадыг-бергээ торулбас, катты-хөглуг, ажылгыр аныяк ажылчын улус. Шүлүглел бүрүзү чечен-мерген сөстерлиг, ханы уткалыг бижиттинген.

* * *

Мергежилдиг журналист чораан Бай-Кара Карашпайның Тывага аңгы демиселиниң үезинде араттарның амыдыралының болгаш демиселиниң дугайында «Үениң тевин» деп бичин тоожузунуң ады-биле адаан помчугажы-биле помчукчулар таныжар. Оон аңгыда авторнуң аңгы-аңгы үелерде бижээн шүлүктерин ук дептержигеште киирген.

Э. МОНГУШ.

Тувинская правда

● Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында информастыг дыңнадыг болгаш ук Пленумнуң доктаалдары.

● «Бүгү чедишкиннериниң үндезини». СЭКП Эрзин райкомунуң оргкилдизиниң эргелекчизи С. Ондарның чүүлү.

● «Оон туткан каттары». Тудугжу В. Дубининаның дугайында Т. Рябинкованың чурумалы.

● Бистиң чурттан, даштыкыдан болгаш спортчу информациялар.

телевидение

АПРЕЛЬ 17-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—В. Маяковский — «Дириглер-биле дириг дег». Литературага дамчыдылга.
9.50—«Төрээн чуртувус». Казах ССР.
10.20—«Орус чугаа».
11.05—РСФСР-ниң алдарлыг артизи Т. Синявская ырлаар.
11.35—«Машина канчаар аарый бергенил». Өңнүг мультфильм.

КЫЗЫЛДАН

11.40—Киножурнал.

МОСКВАДАН

11.50—Медээлер.
12.00—«Хөглүг старттар». Өңнүг.
12.45—«Шыдыраа школазы». «Чаа өренин чоруурларның клазы». «Ак терге».
13.15—Аркадий Островскийниң ырлары. Өңнүг.
13.45—Эфирде — «Чалыы назын». «Сээн даартагы хүнүң». Өңнүг.
14.30—«Уран чүүл мастерлери». ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Чирков. Өңнүг дамчыдылга.
15.45—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Чоннуң чаагай чоруун бедидери — СЭКП-ниң политиказының кол сорулгазы».
16.15—«Спортлото» тиражы. Өңнүг.
16.25—«Бистиң адрезивис—Совет Эвилели». Өңнүг.
17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Капитан Никитин». Телефильм.
18.15— Телемедээлер.
18.30—Киножурнал.
18.40—«Чоладачыларга». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.15—Эфирде—«Чалыы назын». «Сээн даартагы хүнүң». Өңнүг.
20.00—«Уран чүүл мастерлери». ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Чирков. Өңнүг дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

21.15— Телемедээлер.
21.30—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.35—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Чоннуң чаагай чоруун бедидери — СЭКП-ниң политиказының кол сорулгазы».
22.05—«Спортлото» тиражы. Өңнүг.
22.15—00.30—Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ биле ЧССР-ниң шилиндек командаларының оюну. Дюссельдорфтан өңнүг дамчыдылга.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

кинотеатрларда

АПРЕЛЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Байырлыг, фараоннар» 9.20, 11.00, 12.40 14.20, 16.00, 17.40, 19.20, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын дулгуур» 9.00, 15.00, «Ак флюгер» 10.45, 16.50, «Канчап ынчап барганыл?» 12.35, 18.40, 21.05 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дээр-биле чарылбас мен» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Адыг сактып ал» 14.30, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда кылдынын 31-75, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал кылдынын 37-13, культура кылдынын 23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 21-47, үлетпүр кылдынын 23-54, чаза кылдызының 41-27, информация база совет тургузуг кылдызының 20-60, корректорларының 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тываның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чери, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).

Тиражы 16.560 ЧАГЫГ № 149.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС—00356.